

**І. Ю. Парнікоза, М. С. Шевченко, Д. М. Іноземцева,
О. В. Василюк, О. С. Шевченко**

РАРИТЕТНА ФЛОРА

(Охорона, вивчення, реінтродукція)
частина перша

RARE FLORA

(Protection, study and reintroduction)
part I



Київ-2008

УДК 581.526.42 (502.752)

Парнікоза І. Ю., Шевченко М. С., Іноземцева Д. М., Василюк О. В., Шевченко О. С.

Раритетна флора (Охорона, вивчення, реінтродукція) – К.: Київський еколого-культурний центр, 2008. – 132 с.

I. Parnikoza, M. Shevchenko, D. Inozemtseva, O. Vasyliuk, A. Shevchenko
Rare flora (Protection, study and reintroduction) – K.: Kyiv ecological cultural center, 2008. – 132 pp.

Практическое руководство для добровольцев, желающих внести свой вклад в сохранение редких видов растений. Рассмотрены наиболее распространенные методы охраны природы (борьба с браконьерством, создание объектов природно-заповедного фонда Украины, составление регионального Красного списка, паспортизация популяций видов украинской Красной книги и т.д.). Коротко описано соответствующее законодательство (для иллюстрации выбрана операция «Первоцвет»). Охарактеризованы основные принципы изучения популяций как теорбаза для реинтродукции и режиму хозяйственной деятельности.

УДК 581.526.42 (502.752)

- © Парнікоза І. Ю., Іноземцева Д. М., Василюк О. В.; малюнки, 2006
- © Парнікоза І. Ю., Шевченко М. С., Іноземцева Д. М., Василюк О. В., Шевченко О. С.; текст, 2008
- © Київський еколого-культурний центр, Дружина охорони природи КНУ імені Тараса Шевченка “Зелене майбутнє”, 2008

ЗМІСТ	
Вступ	4
Розділ I. Торгівля рослинними ресурсами	5
Суть проблеми	5
Привізна торгівля	5
Цикламени – чи залишаться вони жити?	7
Квіткові траси	8
Загроза популяціям поблизу великих міст	10
Літній збір рослин	11
Жахливе винищення плаунів	12
Ялівці: масштабна торгівля на кожному кроці	12
Рускус: варварська експлуатація на букети	14
Законодавчі засади охорони первоцвітів та інших диких рослин	15
Програма “Первоцвіт”	23
Розділ II. Включення рідкісних рослин до регіональних Червоних списків	42
Приклад оформлення Додатку з переліком видів	44
Розділ III. Обґрунтування створення заповідних об’єктів в місцях зростання рідкісних рослин	46
Клопотання	47
Про створення ботанічного заказника «Богородичанські схили»	47
Обґрунтування створення ландшафтного заказника місцевого значення «Урочище Кільнище»	49
Про створення іхтіологічного заказника місцевого значення «Кам’яний ріг»	53
Про створення орнітологічного заказника місцевого значення «Святошинські стави»	53
ОХОРОННЕ ЗОБОВ’ЯЗАННЯ №_14_ від_01.05.00р.	54
Обґрунтування створення та зонування регіонального ландшафтного парку «Межигірсько-Пуща-Водицький»	56
Розділ IV. Охорона місцезростають рідкісних видів з використанням їх червонокнижного статусу	61
АКТ	62

Вступ

В цій збірці, орієнтованій переважно на студентів, ми наводимо деякі методи охорони, вивчення та повернення у природу рідкісних та зникаючих рослин.

Деякі рослини зникають через збір на продаж. Для боротьби з незаконною торгівлею первоцвітами та виробами з інших флористичних раритетів проводять кампанію «Первоцвіт». Зазвичай, державні органи звертають увагу лише на деякі широко відомі рослини, занесені до Червоної книги України (наприклад, підсніжники чи крокуси). В той же час, багато видів охороняються в межах окремих областей чи міст, або згідно міжнародним договорам. Вони теж заслуговують на нашу турботу. Тим, хто згоден боронити рослини від безжального вищипування, присвячений розділ «Торгівля рослинними ресурсами».

Ми також приділяємо увагу вивченню популяцій. Такі дослідження дозволяють вчасно відслідкувати негативний вплив антропогенних факторів і запобігти зникненню популяції. Одним з дієвих заходів є реінтродукція – підселення рослин туди, де зараз ще існують умови для існування виду. Інший – громадський нагляд за неперевищенням певного критичного рівня антропогенного впливу.

Найкраще охороняти рідкісні рослини разом з усім біоценозом, тобто створити заповідний об'єкт. Інший спосіб – задокументувати факт зростання і стан популяції виду шляхом складання Акту. Не варто розраховувати, що хто-небудь зробить це «потім» – можливо, за кілька місяців цей шмат природи назавжди зникне; спробуйте самі, а ми допоможемо.

Сподіваємось, збірка стане вам в пригоді. Свої зауваження та побажання щодо вдосконалення матеріалу збірки просимо надсилати на електронну адресу Parnikoza@gmail.com (про помилки та одруківки пишть sshev@voliacable.com).

Висловлюємо особисту подяку Наталці Алаторцевій, Наталці Атамась, Олені Годлевській, Власті Лоя, Людмилі Любинській, Світлані Охріменко, Ірині Тимченко, Оксані Тищенко, Тимуру Бедерничку, Володимирі Борейку, Віктору Дьякову, Сергію Івку, Володимирі Коліньку, Михайлу Крейндліну, Ігорю Крініцину, Анатолію Подобайлу, Денису Полтораку, Олексію Тохтамишу, Сергію Шапаренку, Василю Шевчику за цінні поради та практичну підтримку під час підготовки видання. Просимо вибачення у тих, кого ми тут не згадали.

Ця брошура могла б бути удвічі товша... Бажаємо вам успіху. Пишіть!

Розділ I. Торгівля рослинними ресурсами

Суть проблеми

За даними Всесвітнього фонду охорони дикої природи (WWF), незаконна торгівля об'єктами дикої флори та фауни посідає третє за прибутковістю місце після торгівлі наркотиками і зброєю. Масовий збір рослин і тварин призводить до їх зникнення у природних локалітетах. Таким чином, багато естетично привабливих (або цінних з інших причин) видів потрапляють до Червоної книги (ЧКУ), а потім, якщо винищення не припиняється – вимирають.

Щовесни на території України і суміжних країн надзвичайно великих обсягів набуває торгівля ранньоквітучими рослинами – так званими первоцвітами.

Практично усі наші весняні дикороси охороняються або ЧКУ, або регіональними Червоними списками, а деякі вже знаходяться на межі повного знищення (наприклад, цикламен Кузнецова зростає лише у Криму на площі менше 100 га). До ЧКУ потрапила й добре відома черемша (цибуля ведмежа). Цей вид вмирає через варварський збір листя й цибулин.

Масовий збір на продаж квітконосів рідкісних рослин призводить до послаблення, а подекуди – до повного пригнічення насінневого поновлення. Це змушує види розмножуватись переважно вегетативно, що, як відомо, веде до збіднення генофонду популяції. Дуже часто первоцвіти – крокуси, білоцвітники, підсніжники, сні – знищуються з підземними частинами.

Загалом, популяції, на які впливає людський прес, поступово деградують і зникають. За свідченням наших колег із Кримської Республіканської асоціації “Екологія и мир”, стрімко скорочується чисельність та щільність локалітетів підсніжника складчастого. Відомо, що обривання квітконосу в підсніжника призводить до поділу цибулини на декілька дочірніх, які мають нижчу життєздатність. Більшість з них гине. Повторне обривання стає фатальним.

Привізна торгівля

Торгівля первоцвітами давно набула не лише всеукраїнського, а й міжнародного масштабу. Починаючи від збору квітів до продажу вроздріб працює добре налагоджений ланцюг. Наприклад, для перших квітів, які потрапляють у київські підземні переходи з Криму (знайомі букетики підсніжників, обгорнуті листками кримського плюща), він має таку послідовність: збір квітів – оптові ринки у Сімферополі й Джанкої – перевалочні пункти – оптовий продаж на вокзалах та ринках – торгівля вроздріб (Рис. 1).

Розповсюджена хибна думка, що ці ранні квіти збирають бабусі у найближчому лісі. Проте підсніжники на півночі України дуже рідко квітнуть раніше за другу половину березня (тобто пізніше 14 лютого і 8 березня). Усе, що продається раніше, привезене з Криму. Зрідка в Києві і частіше в Москві торгують

рослинами з Кавказу: морозником кавказьким, рускусом колхідським, цикламеном колхідським, білоцвітником літнім тощо. Первоцвіти везуть партіями по кілька десятків тисяч квіток. Аналогічна ситуація і з добре відомими “бузковими тюльпанчиками” – шафранами (Карпати та Поділля).



Fig. 1. Export of flowers to Ukraine and Russia (O. Vasyliuk)

Кожна ланка торгівлі дає "навар" 20-50 копійок за букет (як правило, по 30-50 рослин). Такий бізнес є надзвичайно прибутковим, хоча і ризикованим – вклавши у партію підсніжників, приміром, 2000 грн., кур’єр має встигнути їх реалізувати, не натрапивши на інспекторів, інакше квіти зів’януть і операція стане збитковою. Кур’єри роблять 3-5 рейси на тиждень. Підсніжники косять сотнями тисяч, потім вибирають те, що можна використати, а інше викидають.

В гірські райони Криму приїжджають перекупки, які стимулюють місцеве населення до збору первоцвітів. При цьому букет підсніжників оцінюють в 50 коп., а набагато рідкіснішого цикламену – в 25 коп.: він менше зберігається у букеті. Подекуди місцеві жителі завчасно збирають квіти і тримають їх напоготові у підвалах, очікуючи на перекупків. Якщо весна затримується, вони знімають сніг смугами на гірських схилах, щоб на них швидше з’явилися квіти. Для транспортування останнім часом більше використовується не залізнична гілка Севастополь – Сімферополь, з головною перевалочною базою у Бахчисарай, а менш контрольована Керч – Сімферополь з базою у Кіровському.

У 2004 р. ми вивчили обсяги торгівлі в підземних переходах та на входах до станції метрополітену Києва. Найвища концентрація продавців та найінтенсивніший продаж спостерігалися у центрі міста поблизу “Майдана Незалежності” та “Площі Льва Толстого”. Тут у святкові дні було понад 40 торгівців, а середня швидкість продажу складала 7 букетиків за годину на одного торгівця. Отже, за добу на одній станції метро продають біля трьох тисяч букетів з 40-60 квіток, тобто біля 200 тисяч квіток. З урахуванням компенсації за 1 знищену червонокнижну рослину III категорії (9 грн., Постанова Кабінету Міністрів від 01.06.93. № 399), державі щодня наносять збиток 1800 тис. грн.

Помічено, що чоловіки купують квіти втричі частіше за жінок. Більша частина (80%) покупців – молоді люди та люди середнього віку.

Привізна торгівля не обмежується кримськими та кавказькими рослинами. В кінці березня – на початку квітня масово починають везти підсніжник білосніжний з вінницьких лісів. Везти його до Києва особливо зручно завдяки швидкісному електропоїзду “Вінниця-Київ”; пізніше ця лінія активно доставлятиме проліску дволісту. Приблизно тоді ж у Києві, Харкові, Дніпропетровську масово з’являються шафрани Гейфеля. Зрідка до Києва потрапляють шафран вузьколистий з Криму та білоцвітник весняний з карпатського регіону. Ці рослини, як правило, винищуються з підземною частиною. Її треба відрізати та висадити в подібне природне місцезростання (реінтродукувати) чи ботанічний сад.

Цикламени – чи залишаться вони жити?

Тільки-но на південних схилах Кримських гір починають з’являтися проталини, великі міста України наповнюються торгівцями первоцвітів з десятками букетиків в кошиках. Основні види, якими торгують в цей час – кримські ендеміки цикламен Кузнецова та підсніжник складчастий.

Цикламен (зростає лише в єдиному місці в світі, – заказнику „Кубалач” Білогірського р-ну Автономної республіки Крим) занесений до Червоної книги України (I категорія). Щороку населення прилеглих сіл наживається на цих рослинах (порушення **ст. 88-1 та 91 Кодекса України про адміністративні правопорушення (КУпАП)**). Букетики в’яжуть одразу на місці, використовуючи для оформлення плющ кримський (також виключно кримський вид). На „половання” йдуть сім’ями. Але найголовніший удар завдає винищення бульб. „Мисливці” відшуковують найстаріші екземпляри з найбільшими бульбами, що продають як „дуже цінну лікарську сировину” (насправді, отруйну і небезпечну) у дворах або на ринках „з-під поли”. Це повторюється з року в рік, не залишаючи рослинам шансів.

Те саме стосується й підсніжника складчастого, що має II категорію охорони.

Щороку знищується більшість квітучих рослин, їх зривають сотнями тисяч та везуть в міста України та близького зарубіжжя. На самому узбережжі є кілька точок оптового продажу, зокрема поблизу Алушти, на повороті на Малий Маяк.

Тамбури поїздів, що їдуть з Криму, заповнені ящиками з тисячами букетів, які прямо на вокзалах продають перекупкам. А найжахливіше, що екологічна інспекція та правоохоронні органи закривають очі на ці порушення.

Більшість, купуючи букетики, не знає про жахливий стан популяцій рослин. Про цю проблему згадують лише під час її загострення, а треба пам'ятати завжди та інформувати населення. Бульбами цикламена торгують і восени, зокрема в Сімферополі на пл. Куйбишева (“цикламен європейський лікарський”).

Дружиною „Зелене майбутнє” та асоціацією „Екологія и мир” за підтримки Київського еколого-культурного центру в березні 2006 року було здійснено виїзд в заказник „Кубалач” та на південний берег Криму для інспектування та започаткування моніторингу популяцій цикламену та підсніжника.

Квіткові траси

Кримська: Сімферополь, Миколаїв, Херсон, Харків, Дніпропетровськ, Черкаси, Запоріжжя

Ситуація із зникаючими видами на території Кримської автономії є більш ніж загрозливою. В гірських місцевостях Сімферопольського, Білогірського, Бахчисарайського районів та південнобережних міськрад провадиться масовий збір квітів, які безкарно реалізуються на трасах (наприклад, в районі шляхопроводу біля с. Малий Маяк Алуштинської міськради чи с. Грушівка Білогірського району). Відкрита торгівля здійснюється в Сімферополі, в основному на Радянській та Московській площах, а також пл. Куйбишева. Лише цикламену Кузнецова, за нашими підрахунками, реалізують більше 2000 букетів з 40-50 квіток щодня. Останнім часом активізувалася торгівля сном кримським (III категорія ЧКУ), підсніжником складчастим та шафраном вузьколистим. Повсюдно обламують на продаж гілки сунічника дрібноплідного (II категорія ЧКУ).

Окремою проблемою є торгівля дериватами з ялівцю колючого. Духмяні вироби з нього відомі кожному, але не всі знають про їх сумне походження.

Торгівці знають про незаконність свого бізнесу. Все це відбувається завдяки майже повній бездіяльності Рескомекології АРК, Головного управління МВС України в АРК та УМВС України на Придніпровській залізниці.

Певний відсоток торгівців збуває товар напередодні 23 лютого чи 8 березня в Миколаєві чи Херсоні, де майже не ведуть боротьби з квітковим бракон'єрством.

Харків за обсягом споживання первоцвітів має друге місце в Україні після Києва. Основними місцями торгівлі є центральні вулиці міста (зокрема, Сумська) та ринки (особливо Центральний та Кінний), також біля Південного залізничного вокзалу та станцій метро. На території національного природного парку (НПП) “Гомільшанські ліси” (Зміївський район Харківської області) нам доводилося затримувати за дві години до 10 збирачів черемши. Активно торгують підсніжником складчастим (проміжна станція при перевезенні до Росії) та

квітами з прилеглих лісів та степових балок: проліскою сибірською, цибулею ведмежою, тюльпаном дібровним, рястами Маршала та ущільненим, горицвітом весняним, сном чорніючим. Подібна ситуація в Белгороді (РФ).

В Дніпропетровську торгують на центральних вулицях (пр. Карла Маркса, Серова та ін., район ГУМа), ринках та квіткових рядах (зокрема, між пл. Петровського та Островського). Масштабна торгівля в здійснюється через Центральний (Озерний) ринок: оптові партії цикламена, підсніжник складчастий, проліска сибірська, рябчик шаховий, тюльпан дібровний, рясти Маршала та ущільнений, горицвіт весняний, сон чорніючий з присамарських лісів та степових балок. У деяких житлових масивах є торговельні майданчики (напр., біля автостанції ж/м “Парус” та на проспекті Героїв на ж/м ”Перемога”).

У Дніпропетровську діє **спеціалізований підрозділ міліції по боротьбі з порушеннями в екологічній сфері**: 49030, м. Дніпропетровськ, вул. Коцюбинського 2/4.

У Черкасах, що загалом знаходяться осторонь головної траси, кримські первоцвіти все ж зустрічаються у продажу (доставляють через Смільну).

В Запоріжжі торгують в підземних переходах центральних лівобережних кварталів (поблизу готелю «Інтурист» та універмагу «Україна» по пр. Леніна). Зазвичай це підсніжник складчастий. На о. Хортиця винищують сон чорніючий (з підземною частиною для лікарських потреб). Завдяки громадській активності, первоцвітами не торгують в Токмаку та Дніпрорудному (Запорізька обл.).

Західні потоки

На заході України (в карпатському та подільському регіонах) досі існують порівняно великі популяції первоцвітів. Торгівля тут ще не набула вигляду ланцюгу посередників, як в Криму. Головними місцями торгівлі на Західній Україні є ринки та центральні вулиці міст.

Найраніше первоцвіти з’являються на Закарпатській низовині (перші шафрани Гейфеля), звідки вони в кінці лютого – на початку березня потрапляють до Києва, Львова, Івано-Франківська та Чернівців. Пізніше на Поділлі розквітають підсніжники звичайні (кінець березня – початок квітня), їх везуть до найближчих міст: Львова, Івано-Франківська, Чернівців, Кам’янець-Подільського, Хмельницького, Тернополя.

Торгівля в Кам’янці розпочинається в березні (підсніжник звичайний з навколишніх лісів та шафран Гейфеля з Буковини); основні осередки – ринок по пр. Грушевського біля автовокзалу та торгові точки у мікрорайоні. Первоцвіти реалізують головним чином 8 березня. В Івано-Франківську місцем весняної торгівлі є центральний майдан Шептицького та квітковий ринок по вул. Шпитальній.

Більшу частину зібраних рослин реалізують в регіоні, в Київ підсніжник звичайний потрапляє в основному з околиць Вінниці. Значний удар завдається та-

кож снам луговому та розкритому, різко скоротилася чисельність сону великого. Збирають також червонокнижні рябчики, особливо в долинах Прута та Дністра.

Вулична торгівля підпадає під статтю 160 КУпАПУ («Торгівля з рук у не-встановлених місцях»). Продавці, як правило, зовсім не ховаються і сприймають свою роботу, як спосіб існування. Так само до проблеми ставляться місцева влада та невідготівані правоохоронці. Боротися з торгівлею на ринках найлегше, бо там завжди є адміністрація; проте часто торгують біля них чи на торгових рядах, де не діють правила торгівлі на ринках – в цьому складність вітчизняного законодавства. Втім, вони досяжні для державних та громадських екологічних інспекторів. Міліцію при цьому залучають для захисту від хуліганства.

Східний регіон

Хоча Донецьк й осторонь головної траси Крим-Київ-Харків-Москва, первоцвіти з автономії сюди все ж таки потрапляють. Саме тут найвища імовірність торгівлі рослинами з Кавказу, що привозять потягом Адлер-Київ (він же йде через Дніпропетровськ). Торгівля місцевими квітами в Донецьку дуже небезпечна, тому що базується на винищенні невеликих локалітетів.

Загроза популяціям поблизу великих міст

Популяції підсніжника звичайного на Київщині нещадно експлуатують в Тетіївському та Миронівському районах. Незаконне використання рослинних ресурсів природних екосистем починається приблизно з квітня.

Біля Києва масово винищують цибулю ведмежу, проліску, сні луговий та розкритий, анемони жовтецеву та дібровну, – в лісах по Тетереву та біля Малина; рясти ущільнений та порожнистий, первоцвіт, зубницю п'ятилисту. Мешканці Рокитнянського та Білоцерківського районів обривають рябчик шаховий в єдиному локалітеті Середнього Подніпров'я.

Протягом літа у Києві нелегально продають латаття та глечики, скорзонеру пурпурову з Регіонального ландшафтного парку (РЛП) «Ліса гора», королицю звичайну з Лівобережжя та Чернігівщини. В червні на лівобережних станціях метро з'являються півники та косарики – переважно з Чернігівщини, а також орхідеї: пальчастокорінники та зозулинці. В кінці літа селяни з Козина торгують тирличем звичайним та дзвониками.

В околицях Харкова збирають тюльпан дібровний, проліску сибірську, півноню тонколисту, ряст ущільнений, цибулю ведмежу. В передмісті Дніпропетровська проліску сибірську, черемшу, сні, рястки, ряст Маршала та рябчики. Згодом головним об'єктом продажу стає конвалія, а після неї, на початку літа, – півники. Так, зокрема, в Києві варварськи винищують півники сибірські на великих дніпрових островах. Протягом року на квіткових ринках поблизу кладовищ та базарах торгують декоративними виробами з ковили.

Одеський привоз всипаний в травні-червні букетами ковили та рясткы Гуссона.

В Луганську, що також знаходиться збоку від основної траси доставки кримських первоцвітів та далеко від західних центрів збору, головним об'єктом торгівлі є місцеві рослини, зокрема проліска сибірська, якою торгують весь квітень. Також збирають тюльпан дібровний та рябчик руський.

У філіалі Карпатського біосферного заповідника «Долина нарцисів» місцевим населенням активно винищується нарцис вузьколистий. Квіти зберігають в підвалах, що дозволяє їх у свіжому вигляді постачати на продаж відвідувачам філіала. Нарциси широко зустрічаються в продажу квітня з кінця в Києві, але встановити чи є серед них нарцис вузьколистий з Карпат – важко, адже дикорослі квіти майже нічим не відрізняються від штучно культивованих.

У Львові активно торгують місцевими первоцвітами (підсніжник звичайний, шафран Гейфеля з прилеглих районів Карпат). За свідченням Т. Бедернічка («Служби охорони природи»), першоцвіти реалізують великими сумками (200-300 букетів) у центрі міста. Контроль з боку держави відсутній.

У містах західної України поширена торгівля білоцвітом весняним. Торгівля первоцвітами в Ужгороді здійснюється на ринку Корятовича, площі перед Театром та в районі пішохідного мосту через р. Уж. Основні об'єкти торгівлі: підсніжник звичайний з околиць міста, шафран Гейфеля з гір, рябчик шаховий з-під Мукачево (заплава р. Латориці). Зафіксовано вивіз конвалії на продаж в Київ.

Літній збір рослин

Влітку торгівля дикоросами, частина з яких є рідкісними та зникаючими, не припиняється. Винищення рослин провадиться в Києві у Парку Дружби народів та заказниках «Урочище Бобровня» та «Муромець-Лопуховате» (Деснянський район). Бракон'єри збирають рослини, що охороняються **рішеннями Київради № 219/940 від 29.06.2000 р.** та **№ 880/2290 від 23.12.04**, а саме півники сибірські (дикі півники з синіми квітами на довгих тонких стеблах), болотяні (квітки більші, жовтогарячого кольору), глечики жовті (“жовта водна лілія”), латаття біле (“біла водна лілія”). Як і у випадку з цикламеном Кузнецова та іншими охоронюваними рослинами з території заповідного фонду, вони порушують **ст. 88-1 та 91 Кодекса України про адміністративні правопорушення (КУпАП)**.

Оскільки бракон'єри не визнають повноважень громадських екологічних інспекторів та активістів, потрібно залучати міліцію (див. **ст. 173 КУпАП**). Вимагайте від керівництва відповідних райвідділів надати роз'яснення своїм працівникам щодо необхідності припинення такого збору, зокрема застосування засобів адміністративного впливу.

По всій Україні влітку заготовляють рослини для оформлення букетів. Масово знищуються: конвалія заради широких листків, холодок (аспарагус) заради витончених стебел, кермеки, гоніолімони, лещиця та ковила (сухоцвіти). Окрему

проблему становить заготівля плаунів та деревини ялівців.

Жахливе винищення плаунів

Для Українського Полісся вказують 6 видів Плаунових. Майже всі вони рідкісні і потребують охорони; до ЧКУ занесені плаун колючий та діфазіструм сплюснутий. Серед причин зменшення їх чисельності наводять вирубування лісів, рекреаційний прес та збирання для декоративних цілей [33].

Знищуються не тільки ці червонокнижники, а й плаун булавовидний, що охороняється **Рішенням Київради № 219/940 та Рішеннями чотирьох обград** (див. Розділ II). Починаючи з 2003 року, ДОП “Зелене майбутнє” бореться з такою торгівлею на трьох найбільших кладовищах Києва. Для цього вивішують попереджувальні листівки і проводять рейди спільно із адміністраціями ринків та екоінспекцією. Виявилось, що торгівці активно знищують популяції усіх трьох плаунів, зокрема біля села Катюжанка Вишгородського району Київщини.

Формально вони охороняються законом; школа за кожен знищену рослину, незалежно від розміру, оцінюється в 12 грн. Проте щодня на кладовищах під прикриттям вшанування покійних провадиться продаж цих видів у вигляді вінків та інших ритуальних виробів.



Fig. 2. Cemetery garlands made of *Lycopodium annotinum* (photo by I. Parnikoza)

Ялівці: масштабна торгівля на кожному кроці

Деревина ялівців високого та смердючого що охороняються ЧКУ, здавна використовувалась для різних виробів завдяки стійкості до гниття та приємному аромату. Річний приріст деревини цих рослин – кілька міліметрів; отже, ріжуть старі екземпляри (років 300 й більше). Вирубування унікальних ялівцевих лісів

південних схилів Кримських гір та Анапського нагір'я ро-сійського Краснодар-ського краю призвело до різкого скорочення їх площ.

Останнім часом, незважаючи на формальну охорону, ялівець заготовляють самі працівники лісового господарства, використовуючи як обґрунтування необхідність санітарних рубок (Рис. 3).

Проблема торгівлі виробами з ялівцю має глибоке соціальне коріння. Їх виготовляє значний відсоток мешканців автономії, які мають низький рівень матеріальної забезпеченості; обробкою зпилів займаються навіть діти. Звичайний споживач цієї продукції аж ніяк не замислюється про процеси, що підтримує.



Fig. 3. *Juniperus* extirpation (Southern coast of the Crimea, by D. Inozemtseva)

Такий торгівлі ніщо не перешкоджає. Знищено ялівець ліси на г. Кагель на м. Сарич. Головні бази перепродажу – Сімферополь, Київ та Харків. Один харківський ринок Барабашова забезпечує цим товаром майже весь схід України. З Києва і Харкова їх експортують до Російської Федерації. Оскільки митні служби не проявляють активності, вони і управління МВС на залізницях – головні мішені письмових атак з цього приводу. Необхідна повна заборона використання паленої деревини ялівець лісів.

Рускус: варварська експлуатація на букети

Рускус – рід зимовозелених рослин класу однодольних. На пострадянському просторі види роду поширені в умовах субтропічного клімату Чорноморського узбережжя Криму (рускус понтійський та рускус під'язиковий), Кавказу



Fig. 4. *Ruscus ponticus* in a bouquet of cultivated plants (by D. Inozemtseva)

(понтійський та колхідський) та Закавказзя. Використовують їх взимку та навесні, коли ще немає конвалії, дешевший місцевий аналог. Через надмірний збір р. колхідський опинився в Червоній книзі Російської федерації, а р. під'язиковий – у ЧКУ. Господарське освоєння узбережжя та збір на квіткові композиції створює загрозу для р. понтійського.

Ситуація вимагає перевірки фірм та торгових точок, що здійснюють торгівлю вказаними рослинами, та підготовку звернень в Природоохоронну прокуратуру та Держекоінспекцію.

Законодавчі засади охорони первоцвітів та інших диких рослин

Наводимо перелік деяких рослин, збір та продаж яких заборонено.

РАНЬОКВІТУЮЧІ РОСЛИНИ

Вид	Документ, яким охороняється вид
Анемона дібровна <i>Anemone nemorosa</i>	Ч, Су, Лу
Анемона жовтецева <i>Anemonoides ranunculoides</i>	З, Дн
Анемона розлога <i>Anemone laxa</i>	ЧКУ (I)
Белевалія сарматська <i>Bellevallia sarmatica</i>	Д, Х, Дн, З, Лу, М, Од1,2, П, Кіп
Білоцвіт весняний <i>Leucojum vernum</i>	ЧКУ (II)
Білоцвіт літній <i>Leucojum aestivum</i>	ЧКУ (II)
Брандушка різнокольорова <i>Bolbocodium versicolor</i>	ЧКУ (II)
Гадюча цибулька занедбана <i>Muscari neglectum</i>	Д, Хр, Су, Дн, Лу, П, Кіп
Гіацинтик блідий <i>Hyacinthella leucophaea</i>	Х, Дн, Д, В, Хр, Су, З, Ч, П, Ж, ІФ, Лу,
Гіацинтик Паласа <i>Hyacinthella pallasiana</i>	З, Д, Х, Лу
Горицвіт весняний <i>Adonis vernalis</i>	РК, Х, Дн, Д, В, Хр, Су, З, Ч, П, Ж, В,
Горицвіт волзький <i>Adonis wolgensis</i>	Х, Дн, В, Д, З, П, Лу, Од1, П
Еритроній собачий зуб <i>Erythronium dens-canis</i>	ЧКУ (I)
Зірочки дудчасті <i>Gagea fistulosa</i>	ІФ
Зірочки жовті <i>Gagea lutea</i>	Дн
Зірочки лучні <i>Gagea pratensis</i>	ІФ
Зірочки Пачоського <i>Gagea paczoskii</i>	ІФ
Зубниця п'ятилиста <i>Dentaria quinquefolia</i>	Х, Д, В, П, Су, Я
Калюжниця болотяна <i>Caltha palustris</i>	Д
Орлики звичайні <i>Aquilegia vulgaris</i>	Су, Т
Первоцвіт великочашечковий <i>Primula macrocalyx</i>	ІФ, Я, Кр
Первоцвіт весняний <i>Primula veris</i>	Х, Дн, П, Т, Хм, Ров, Од1, Кіп
Первоцвіт Галлера <i>Primula halleri</i>	ІФ
Первоцвіт звичайний <i>Primula vulgaris</i>	Ж, Я
Підсніжник звичайний <i>Galanthus nivalis</i>	ЧКУ (I)
Підсніжник складчастий <i>Galanthus plicatus</i>	ЄЧС, ЧКУ (III)
Підсніжник Ельвеза <i>Galanthus elwesii</i>	ЧКУ (II)
Усі види роду Пізньоцвіт – <i>Colchicum</i> spp.	ЧКУ (II)
Проліска дволиста <i>Scilla bifolia</i>	РК, Дн, Ч, Хр, Су, Х, П, В, З, Т, Я, Вол,
Проліска осіння <i>Scilla autumnalis</i>	Хр
Проліска сибірська <i>Scilla sibirica</i>	Х, Д, Ч, П, В, Дн, З, Лу, Я
Рівноплідник рутвицелистий <i>Isopyrum thalictroides</i>	РК, Вол
Рябчик гірський <i>Fritillaria montana</i>	БЕРН, ЧКУ (I)
Рябчик малий <i>Fritillaria meleagroides</i>	ЧКУ (II)
Рябчик руський <i>Fritillaria ruthenica</i>	ЧКУ (III)
Рябчик шаховий <i>Fritillaria meleagris</i>	ЧКУ (III)
Ряст Маршала <i>Corydalis marshalliana</i>	Х, Дн, Д, З, Ч, П, Лу, Од1,2, Су, Кіп
Ряст Пачоського <i>Corydalis paczoskii</i>	Хр, З, Од1,2, Дн
Ряст порожнистий <i>Corydalis cava</i>	Х, Д, З, К, Дн
Ряст ущільнений <i>Corydalis solida</i>	Дн, Д, Хр, З, Лу, Од2
Рястка Гуссона (Коха) <i>Ornithogalum gussonei</i>	Х, В, Дн, З, Ж, В, Кіп, Од1,2

Рястка торочкувата <i>Ornithogalum fimbriatum</i>	Дн, Од1, Кіп
Рястка Фішера <i>Ornithogalum fischeranum</i>	Д, Кіп
Сон білий <i>Pulsatilla alba</i>	ЧКУ (III)
Сон великий <i>Pulsatilla grandis</i>	БЕРН, ЧКУ (II)
Сон кримський <i>Pulsatilla taurica</i>	ЄЧС, ЧКУ (III)
Сон луговий (чорніючий) <i>Pulsatilla pratensis (nigricans)</i>	ЧКУ (II)
Сон розкритий <i>Pulsatilla patens</i>	Дн, В, К, Су, П, Х, Т, Хм, Вол, ІФ, Лу,
Тюльпан бузький <i>Tulipa hypanica</i>	ЧКУ (III)
Тюльпан гранітний <i>Tulipa graniticola</i>	ЧКУ (III)
Тюльпан двоквітковий <i>Tulipa biflora</i>	ЧКУ (II)
Тюльпан дібровний <i>Tulipa quercetorum</i>	ЧКУ (III)
Тюльпан змієлистий <i>Tulipa ophiophylla</i>	ЧКУ (III)
Тюльпан скіфський <i>Tulipa scythica</i>	ЧКУ (I)
Тюльпан Шренка <i>Tulipa schrenkii</i>	ЧКУ (II)
Шафран весняний <i>Crocus vernus</i>	ЧКУ (II)
Шафран вузьколистий <i>Crocus angustifolius</i>	ЧКУ (II)
Шафран жовтий <i>Crocus aureus</i>	Кр
Шафран гарний <i>Crocus speciosus</i>	ЧКУ II
Шафран Гейфеля <i>Crocus heuffelianus</i>	ЧКУ (II)
Шафран кримський <i>Crocus tauricus</i>	ЧКУ (III)
Шафран сітчастий <i>Crocus reticulatus</i>	ЧКУ (III)
Шафран Паласів <i>Crocus pallasii</i>	ЧКУ (II)
Цикламен коський <i>Cyclamen coum</i>	БЕРН, СІТЕС
Цикламен Кузнецова <i>Cyclamen kuznetzovii</i>	ЄЧС, БЕРН, СІТЕС, ЧКУ (I)

ІНШІ РОСЛИНИ, ЩО КВІТУЮТЬ В КІНЦІ ВЕСНИ ТА ВЛІТКУ

Вид	Документ, яким охороняється вид
Нарцис вузьколистий <i>Narcissus angustifolius</i>	БЕРН, ЧКУ (I)
Барвінок малий <i>Vinca minor</i>	Ж, В, Хм2, ПР
Півонія тонколиста <i>Paeonia tenuifolia</i>	БЕРН, ЧКУ (II)
Анемона лісова <i>Anemone sylvestris</i>	Ч, Су, Хм, П, РК, В, Дн, З, Хр, Д, Вол, М, Од1,2,
Цибуля ведмежа <i>Allium ursinum</i>	ЧКУ (II)
Медунка темна <i>Pulmonaria obscura</i>	Лу
Тирлич хрещатий <i>Gentiana cruciata</i>	Лу, Хм, Ж, Су, П
Тирлич звичайний <i>Gentiana pneumonanthe</i>	Дн, Ч, В, П, РК, Су, Хм, Лу, Вол
Рускус понтійський <i>Ruscus ponticus</i>	
Рускус під'язиковий <i>Ruscus hypoglossum</i>	ЧКУ (II)
Усі види ковили <i>Stipa sp.</i>	ЧКУ
Усі види орхідей <i>Orchidaceae</i>	ЧКУ
Гвоздика несправжньорозчепірена <i>Dianthus</i>	РК, Хм
Латаття біле <i>Nymphaea alba</i>	Су, Хр, Х, П, РК, З, Дн, Т, М, Хм, Льв, Вол, Лу,
Латаття сніжно-біле <i>Nymphaea candida</i>	Ч, Су, Х, П, РК, В, Дн, Вол, Хм, Льв, Од, ЧСМУ
Лещиця волотиста <i>Gypsophila paniculata</i>	Льв
Глечики жовті <i>Nuphar lutea</i>	Од2, Х, З, Д, Дн, РК, Лу, Т, Ров, Од, ЧСМУ
Скорзонера пурпурова <i>Scorzonera purpurea</i>	Су, РК, Льв, П, Т, Дн
Клопогін європейський <i>Cimicifuga europaea</i>	РК, Вол, Т, Ж

Лепеха звичайна <i>Acorus calamus</i>	Дн, РК, 3, Хм, Лв, Кіп
Королиця звичайна <i>Leucanthemum vulgare</i>	Д
Синюха голуба <i>Polemonium caeruleum</i>	Ч, Су, Х, РК, П, В, Хм, Лв, Ж
Косарики черепитчасті <i>Gladiolus imbricatus</i>	Х, Дн, Вол, Хм, Т, Лв, Од, Ж, Су, Ч
Конвалія травнева <i>Convallaria majalis</i>	Хр, П, В, РК, 3, Ров*, Дн, Д, Хм, Т, Я, Кр, Од,
Купальниця європейська <i>Trollius europaeus</i>	Хм, Т, Лв, Вол, Ж, Су, П, Т
Півники борові <i>Iris pineticola</i>	ЧКУ (II)
Півники злаколісті <i>Iris graminea</i>	ІФ, В, Т, Од, Од2, Хм, Т, Кіп
Півники угорські <i>Iris hungarica</i>	Су, П, РК, Х, В, Ж, ІФ, Хм, Лв, Од, Од2, Т, Кіп
Півники болотяні <i>Iris pseudacorus</i>	3, В, РК, Лу, Хм2
Півники солелюбні <i>Iris halophylla</i>	Х, Дн, Лу, М, Од, Од2, П, Кіп
Півники понтичні <i>Iris pontica</i>	ЧКУ (II)
Півники карликові <i>Iris pumila</i>	3, Ж, П, Дн, Лу, Од, Од2, Кіп
Півники сибірські <i>Iris sibirica</i>	РК, Ж, ІФ, В, Вол, Хм, Лв, Су, П, Ч, Дн
Валеріана лікарська	, Кр, Ров, Од
Валеріана висока	Од, Од2, Хм
Оман високий <i>Inula helenium</i>	Кр, К
Солодка гола <i>Glycyrrhiza glabra</i>	Кр
Фіалка кримська <i>Viola oreades</i>	ЧКУ (III)
Фісташка туполиста <i>Pistacia mutica</i>	ЧКУ (III)

РІДКІСНІ НЕКВІТКОВІ РОСЛИНИ, ЯКІ ЧАСТО ЗНИЩУЮТЬ НА ПРОДАЖ

Вид	Документ, яким охороняється вид
Страусове перо звичайне <i>Matteucia struthiopteris</i>	Ч, Су, Дн, РК, Ж, Хм, П
лівець звичайний <i>Juniperus communis</i>	Хм, Су, П, Ч, МСОП LR/lc
лівець високий <i>Juniperus excelsa</i>	МСОП LR/lc, ЧКУ (II)
лівець смердючий <i>Juniperus foetidissima</i>	МСОП LR/lc, ЧКУ (II)
Тис ягідний <i>Taxus baccata</i>	ЧКУ (III)
Хвощ великий <i>Equisetum telmateia</i>	В, Лв
Хвощ зимуючий <i>Equisetum hyemale</i>	Д, Дн, ІФ, Хм, Лв, Лу, П
Плаун булавовидний <i>Lycopodium clavatum</i>	РК, Дн, В, П, Су, ІФ, Лу, Хм, Т, Лв
Плаун колючий <i>Lycopodium annotinum</i>	ЧКУ (II)
Діфазіаструм сплюснутий <i>Diphasiastrum complanatum</i>	ЧКУ (II)
Діфазіаструм Зейлера <i>Diphasiastrum zeilleri</i>	Ж, Вол
Діфазіаструм триколосковий	Ж
Плаун-баранець <i>Huperzia selago</i>	ЧКУ (III)

* - крім обсягів, затверджених держуправлінням

РОСЛИНИ, СТАТУС ЯКИХ ЗРУЧНО ВИКОРИСТОВУВАТИ ПРИ ЗАПОВІДАННІ

Вид	Документ, яким охороняється вид
Авран лікарський <i>Gratiola officinalis</i>	Хм2
Агалик-трава гірська <i>Jasione montana</i>	Лу
Аденофора лілієлиста <i>Adenophora liliifolia</i>	Лу, Су, П, Т, Ч, Кіп, Дн
Аконіт волохистий <i>Aconitum paniculatum</i>	Хм
Аконіт куцистий <i>Aconitum eulophum</i>	Хм, Т
Аконіт молдавський <i>Aconitum moldavicum</i>	Хм, Т
Аконіт строкатий <i>Aconitum variegatum</i>	Хм, Т

Алтея лікарська <i>Althaea officinalis</i>	Хм2, Ж
Багно звичайне <i>Ledum palustre</i>	Хм, Ч
Брусниця <i>Rhodococcum vitis-idaea</i>	Хм2, Дн
Верес звичайний <i>Calluna vulgaris</i>	Хм, П
Вовчі ягоди звичайні <i>Daphne mezereum</i>	Вол, Хм, Ж, Т
Волошка сумська <i>Centaurea sumensis</i>	Су
Гадючник звичайний <i>Filipendula vulgaris</i>	Т
Гвоздика (всі види) <i>Dianthus sp.</i>	Ров
Гвоздика несправжньопізня <i>Dianthus pseudoserotinus</i>	Вол, Т
Гвоздика несправжньорозчепірена <i>Dianthus pseudosquarrosus</i>	Вол, Су
Гвоздика розчепірена <i>Dianthus squarrosus</i>	Дн
Гвоздика стиснуточашечна <i>Dianthus stenocalyx</i>	Хм
Дзвоники персиколисті <i>Campanula persicifolia</i>	Вол
Журавлина болотна <i>Oxycoccus palustris</i>	Хм, П, Ч
Зірочник гайовий <i>Stellaria nemorum</i>	Су
Зубниця бульбиста <i>Dentaria bulbifera</i>	П, Т
Кадило сарматське <i>Melittis sarmatica</i>	Вол, Ж, Т
Кермек дунайський <i>Limonium danubiale</i>	Од2
Кермек замшевий <i>Limonium alutaceum</i>	Кіп
Кермек Мейєра <i>Limonium meyeri</i>	Кіп
Козельці дніпровські <i>Tragopogon borystenicus</i>	Од2
Козельці українські <i>Tragopogon ucrainicus</i>	Од2
Лешиця дністровська <i>Gypsophilla thyraica</i>	Кіп
Лешиця малонасінна <i>Gypsophilla oligosperma</i>	Су
Ломиніс прямий <i>Clematis recta</i>	Су, Кіп
Ломиніс цілолистяний <i>Clematis integrifolia</i>	Од2, Ж, Су, П, Т, Кіп, Дн
Лохина, буяхи <i>Vaccinium uliginosum</i>	Хм
Материнка <i>Origanum vulgare</i> L.	Лу, Хм2
Медунка вузьколиста <i>Pulmonaria angustifolia</i>	Ч
Медунка м'яка <i>Pulmonaria mollis</i>	П
Мучниця <i>Arctostaphylos uva-ursi</i>	Ж, Су, Ч
Наперстянка великоцвіта <i>Digitalis grandiflora</i>	Вол, Од2, Хм2, Су, П, Кіп, Дн
Образки болотні <i>Calla palustris</i>	Лу, Хм, Су, П, Т, Дн
Орлики звичайні <i>Aquilegia vulgaris</i>	Вол
Очиток пурпуровий <i>Sedum purpureum</i>	П, Ч
Первоцвіт високий <i>Primula elatior</i>	Хм
Перстач білий <i>Potentilla alba</i>	Вол, Хм, П, Т, Ч
Перстач прямостоячий, калган <i>Potentilla erecta</i>	Лу, П, Дн
Печіночниця звичайна <i>Hepatica nobilis</i>	Вол
Півники рябі <i>Iris variegata</i>	Од2
Плющ звичайний <i>Hedera helix</i>	Вол, Хм, Ж, Т
Рівноплідник рутвицелистяний <i>Isopyrum thalictroides</i>	Ж
Родовик лікарський <i>Sanguisorba officinalis</i>	Хм2, П, Дн
Суниці лісові <i>Fragaria vesca</i>	Хм2
Холодок лікарський <i>Asparagus officinalis</i>	Ров, Т
Чорниця <i>Vaccinium myrtillis</i>	Дн

Умовні позначки:

БЕРН – Додаток I до Конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі; **Вол** – Рішення Волинської облради №13/7 від 18.08.00; **В** – Рішення 13 сесії 22 скликання Вінницької облради від 30.01.98; **Д** – Рішення Донецької облради № 23/11-255 від 29.02.00; **Дн** – рішення Дніпропетровської облради № 7-2/XXIII від 12.06.1998; **ЄЧС** – Європейський Червоний список (*див. Закон про Червону книгу України*); **Ж** – Рішення Житомирської облради, 1982; **З** – Рішення Запорізької облради №7 від 31.03.00; **ІФ** – Рішення Івано-Франківської облради №268 від 18.04.96; **Кіп** – рішення Кіровоградської облради № 216 від 17.12.1993; **Кр** – Рішення виконкому Кримської обласної ради № 200 від 01.04.77; **Лв** – Рішення № 193 Львівської обласної ради XII сесії IV-го демократичного скликання від 02.12.2003 р.; **Лу** – Рішення Луганської облради №20/21 від 25.12.01; **М** – Рішення III сесії 16 скликання Миколаївської обласної ради від 01.10.90 Про особливу регіональну охорону на території Миколаївської області; **МСОП LR/lc** – Червона книга Міжнародного союзу охорони природи та природних ресурсів; **Од1** – Рішення Одеської облради №306 від 18.05.1982, **Од2** – Рішення Одеської облради № 180-XXIII від 21.04.2000; **П** – Рішення Полтавської облради від 16.06.00; **РК** – Рішення Київради № 219/940 від 29.06.00; **Рів** – Рішення Рівненської облради №32 від 25.02.1992; **СІТЕС** – Вашингтонська конвенція (*Закон України Про приєднання України до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення, 14.05.1999 № 662-ХIV*); **Су** – Рішення Сумської облради від 18.09.01; **Т** – Рішення Тернопільської облради від 18.03.94; **Хм** – Рішення Хмельницької облради № 16 від 26.09.02; **Х** – Рішення Харківської облради від 25.09.01; **Хр** – Рішення Херсонської облради № 1220 від 21.11.03; **ЧКУ** – Червона книга України (*Закон України “Про Червону книгу” від 07.02.02р. № 3055-3*); **Ч** – Рішення Чернігівської облради від 20.01.00; **ЧСМУ** – Червоний список водних макрофітів України (*не має юридичної сили*); **Я** – Рішення виконкому Ялтинської міської ради трудящих № 226 від 14.04.71 Про охорону рідкісних дикорослих рослин.

Збір та торгівля вказаними видами заборонені на підставі **ст. 13, 66 Конституції України**, а також таких юридичних документів:

Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища” від 26.06.91 р. № 1268-12, згідно ст. 12 “Громадяни України зобов’язані:

- а) берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства відповідно до вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- б) здійснювати діяльність з додержанням вимог екологічної безпеки, інших екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів;
- в) не порушувати екологічні права і законні інтереси інших суб’єктів;
- г) вносити плату за спеціальне використання природних ресурсів та штрафи за екологічні правопорушення;
- д) компенсувати шкоду, заподіяну забрудненням та іншим негативним впливом на навколишнє природне середовище.

Громадяни України зобов’язані виконувати й інші обов’язки у галузі охорони навколишнього природного середовища відповідно до законодавства України”,

Ст. 64: “Рідкісні і такі, що перебувають (зростають) під загрозою зникнення у природних умовах на території республіки, види тварин і рослин підлягають особливій охороні і заносяться до Червоної книги України”.

Положення про Червону книгу України затверджується Верховною Радою України.

З метою збереження рідкісних видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, а також видів, відтворення яких у природних умовах неможливе, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, місцеві Ради, спеціально уповноважені державні органи управління в галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів зобов'язані вживати необхідних заходів для забезпечення охорони зазначених видів тварин і рослин, поліпшення середовища їх перебування (зростання), створення належних умов для їх розмноження або розведення та розселення.”

Ст. 68: “Незаконно добуті в природі ресурси та виготовлена з них продукція підлягають безоплатному вилученню, а знаряддя правопорушення – конфіскації. Одержані від їх реалізації доходи спрямовуються в республіканський Автономної Республіки Крим і місцеві фонди охорони навколишнього природного середовища.” (Частина шоста статті 68 із змінами, внесеними згідно із Законом N 186/98-ВР від 05.03.98).

Закон України “Про рослинний світ” від 9.04.99 № 391-14, згідно ст. 9 “Торгівля лікарськими і декоративними видами рослин та їх частинами (корені, стебла, плоди тощо), зібраними в порядку загального використання природних рослинних ресурсів, забороняється” та 30-тій: “Види рослин, які не занесені до Червоної книги України, але є рідкісними або такими, що перебувають під загрозою зникнення на території Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, можуть заноситися до Переліку видів рослин, що підлягають особливій охороні на цих територіях. Перелік та Положення про нього затверджуються Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідними обласними, Київською та Севастопольською міськими радами.”

Закон України “Про Червону книгу України” від 07.02.02 № 3305-III, ст. 7: “Законність набуття у приватну власність об’єктів Червоної книги України повинна бути підтверджена відповідними документами”, **ст. 20:** “Відповідальність за порушення законодавства у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, несуть особи, винні у:

– погіршенні середовища перебування (зростання) видів тваринного та рослинного світу, занесених до Червоної книги України;

– незаконному, в тому числі з порушенням вимог виданих дозволів, використанні об’єктів Червоної книги України або їх знищенні.” Міру відповідальності за незаконний збір чи торгівлю рослинами, що охороняються на підставі вище перелічених документів визначає **Кодекс України про адміністративні право-**

порушення, ст. 88-1: “Порушення порядку придбання чи збуту об’єктів тваринного або рослинного світу тягне за собою накладення штрафу від одного до п’яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією об’єктів тваринного або рослинного світу чи без такої.

Ті самі дії, вчинені щодо об’єктів тваринного або рослинного світу, які перебували в межах територій та об’єктів природно-заповідного фонду, занесених до Червоної книги України або які охороняються відповідно до міжнародних договорів України, – тягнуть за собою накладення штрафу від трьох до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією об’єктів тваринного або рослинного світу чи без такої...”.

У випадку вивезення рослин за кордон чи ввезення на нашу територію рослин, які охороняються, діє **ст. 88 КУпАП:** “Незаконне вивезення з України або ввезення на її територію об’єктів тваринного і рослинного світу, в тому числі зоологічних і ботанічних колекцій, – тягне за собою накладення штрафу на громадян від трьох до п’яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією цих об’єктів або без такої і на посадових осіб – від п’яти до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією цих об’єктів або без такої. Ті самі дії щодо видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України або охорона і використання яких регулюється відповідними міжнародними договорами України, – тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від п’яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією цих об’єктів або без такої і на посадових осіб – від семи до дванадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією цих об’єктів або без такої.”

Згідно **Постанові Кабінету Міністрів “Про розміри компенсації за добування (збирання) та шкоду, заподіяну видам тварин і рослин, занесеним до Червоної книги України” від 1.06.93 № 399** у випадку завдання шкоди рослинам, занесеним до Червоної книги України, окрім штрафу стягується ще й компенсація заподіяної шкоди у грошовому еквіваленті – **такса**.

Такса

для обчислення розміру компенсації за шкоду, заподіяну незаконним збиранням або знищенням чи пошкодженням рослин, з числа видів, занесених до Червоної книги України, Європейського Червоного списку, та знищенням їх місцезростань

Оцінка заподіяної шкоди у розмірі мінімальної заробітної плати (в залежності від категорії виду)

	I	II	III
За кожний екземпляр дерева, куща або ліани віком понад 3 роки, незалежно від розміру	10	7	5
За кожну трав’янисту рослину, незалежно від розміру	1,5	1	0,5

За збір плодів, насіння, квіток відшкодування нараховується у розмірі 20% такси за цілу рослину. За збір бруньок, кори, частин кореня, інших частин рослини, якщо такий збір не призводить до її загибелі, відшкодування нараховується в розмірі 50% такси за цілу рослину.

Незважаючи на те, що такі компенсації на перший погляд видаються нерелевними, прецеденти їх нарахування існують. У 2005 році Управління охорони навколишнього природного середовища у Дніпропетровській області нарахувало одному з порушників компенсацію у розмірі 51 тис. грн.

Окрім того, за **торгівлю з рук у невідновлених місцях** передбачено окрему відповідальність **статтею 160 КУпАП**. Міліція неохоче працює за цією статтею, тому притягнення осіб до відповідальності за нею треба вимагати, базуючись на статтях **Закону України “Про міліцію”**, а саме:

1. Згідно **ст. 10 п. 2.** “Міліція зобов’язана виявляти, запобігати, припиняти та розкривати злочини, вживати з цією метою оперативно-розшукових та інших профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством”.

2. Згідно **ст. 6** “Для забезпечення громадського порядку працівники міліції зобов’язані вживати заходів незалежно від їх підпорядкування”.

Остання стаття допоможе, якщо міліціонери відмовляться допомагати, послаючись на те, що це “не їхня територія”. **Спочатку** спитайте їх ім’я, звання, подивіться посвідчення, запишіть дані; якщо ваша вимога буде проігнорована, ви зможете звернутися з “профілактичним” листом до керівництва МВС у вашому місті. В Києві це – ГУ МВС України в м. Києві, начальнику полковнику Яремі Віталію Григоровичу, м. Київ, вул. Володимирська 15, тел: 278-36-85.

Зауважимо також, що згідно **ст. 10 Закону України “Про рослинний світ”, ст. 19 Закону України “Про Червону книгу України”** спеціальне використання (добування, збір) об’єктів рослинного та тваринного світу, занесених до ЧКУ, здійснюється на основі спеціального дозволу. **Наказом Міністерства охорони навколишнього середовища України від 01.02.1993 р. №3** встановлено єдиний порядок їх видачі. Дозвіл – це офіційний документ, що підтверджує право наукових організацій та деяких інших закладів на використання червонокнижних видів. Дозволи видаються тільки науковим організаціям та закладам, робота яких пов’язана з такими видами і підтверджена науковими програмами.

Згідно п. 2.5 вищевказаного порядку заяви окремих громадян на здобування (збір) тварин чи рослин, занесених до Червоної книги, не розглядаються!

У зв’язку з цим довідки, видані сільськими та селищними радами, які часто пред’являють торговці з Криму, не дають права на збір та реалізацію об’єктів ЧКУ. Тому громадяни, що здійснюють їх збір, транспортування та реалізацію на основі таких довідок, мають бути притягнуті до адмінвідповідальності **за ст. 88, 88-1, 90 КУпАП** з вилученням незаконно добутих природних ресурсів.

Програма “Первоцвіт”

Щороку в Україні проводиться кампанія "Первоцвіт" для запобігання збору, перевезення та торгівлі зникаючими первоцвітами. Вона починається ще у січні, із першими підсніжниками, а закінчується в кінці травня, коли відцвітають останні конвалії. За час, поки триває "Первоцвіт", встигають змінити одне одного періоди квітнення багатьох видів рослин, проте проблема лишається одна і та сама. Після “Первоцвіту” провадиться боротьба з літньою торгівлею. Торгівля плаунами здійснюється постійно.

Історично склалось, що боротьбу із торгівлею первоцвітами ведуть головним чином громадські організації. З початку 1980-х років програмою "Первоцвіт" займаються переважно студентські Дружини охорони природи (ДОП), а також інші НУО. У Києві на сьогодні активно протидіє торгівлі первоцвітами ДОП Київського університету (**parnikoza@gmail.com**) та Молодіжне відділення Національного екологічного центру України (**vasyliuk@gmail.com**), Київський еколого-культурний центр (**kekz-office@ukr.net**), в Харкові – Екологічна група Печеніги (**pechenegy@rambler.ru**) та Дружина Харківського університету (**biodop_khnu@inbox.ru**), в Криму – Кримська республіканська асоціація “Екология и мир” (**info@ecomir.crimea.ua**).

Усі ці організації впродовж кампанії працюють за детально розробленим календарним планом, який дозволяє досягти чіткої організованості, своєчасності та оперативності заходів. Прикладом такого плану роботи може слугувати план заходів з операції Первоцвіт-2005, що втілювався у життя київськими організаціями.

План кампанії “Первоцвіт-2005” у Києві

Заходи	Строки	Виконавець
1. Робота з міліцією та державними екологічними органами		
А. Організація листів в Головне управління МВС України в м. Києві та районні управління	грудень 2004	Усі організації
Б. Домовленість із ГУ МВС України у м. Києві	січень 2005	КЕКЦ
В. Підготовка плану роботи із залізничною міліцією	січень 2005	КЕКЦ
Г. Підготовка депутатських запитів	грудень 2004	КЕКЦ, МВНЕЦУ
Ґ. Організація листів в Управління охорони навколишнього природного середовища у м. Києві та Державну екологічну інспекцію	грудень 2004	Усі організації
Д. Підготовка листів про відзначення міліціонерів, що активно допомагали	Квітень 2005	ДОП КНУ
2. Агітаційна кампанія		
А. Круглий стіл з представниками міліції та державних екологічних органів в редакції газети “Столиця”	17 січня	МВНЕЦУ, ДОП КНУ
Б. Організація в метро звукової реклами	грудень-січень	КЕКЦ
В. Видання та розповсюдження плакату	січень-лютий	КЕКЦ
Г. Масова робота із ЗМІ	лютий-квітень	Усі організації
Ґ. Прес-конференція “Взаємодія громадськості та державних органів в ході боротьби з торгівлею первоцвітами”	квітень	Усі організації
Д. Прес-конференція “Підсумки операції “Первоцвіт-2005”	кінець квітня	Усі організації
Е. Уроки «первоцвіту» в школах, виготовлення та розповсюдження в школах гербаріїв рідкісних рослин, зроблених з вилученого матеріалу	січень 2004 – квітень 2005	МВНЕЦУ, ДОП КНУ
Є. Виготовлення та розповсюдження комплектів “Продаж заборонено” з переліком рослин, що охороняються, та відповідним законодавством	січень 2004 – квітень 2005	ДОП КНУ
Ж. Видання спеціального бюлетеню КЕКЦ по “Первоцвіту-2005”	Березень 2005	КЕКЦ, ДОП КНУ
3. Оперативні заходи		
А. Рейди в місця масової торгівлі, на ринки та	Лютий-квітень	Усі організації

станції метрополітену		
Б. Рейди на залізничний вокзал “Київ- Пасажирський”	Перед 14 лютого та 8 березня	Усі організації
В. Масовий рейд по станціях метро	14 лютого та 8 березня	Усі організації
Г. Виїзд на рейди в Харків	середина березня	ДОП КНУ
Г. Виїзд на рейди в Дніпропетровськ	початок квітня	ДОП КНУ
4. Підбиття підсумків		
А. Опитування громадської думки	квітень	ДОП КНУ
Б. “Мозковий штурм” за результатами проведеної кампанії	кінець квітня	Усі організації

Суворе додержання плану дозволило скоротити торгівлю у Києві на третину, звести до мінімуму в Харкові та розпочати роботу в Дніпропетровську.

1. Робота з міліцією та державними екологічними органами

Зрозуміло, що одним з головних завдань для вирішення проблеми є стимуляція державних органів, в першу чергу державних управлінь з охорони навколишнього природного середовища та Державної екологічної інспекції, що зобов’язані проводити кампанію “Первоцвіт”.

Щороку перед 14 лютого держуправління Києва та Харківській області погоджують план операції “Первоцвіт” з усіма зацікавленими органами, і в першу чергу – з міліцією. Чи бере участь у його розробці та реалізації громадськість, залежить лише від неї.

МВС України “Первоцвіт” майже невідомий. Проте, саме від транспортної міліції залежить припинення провозу квітів пасажирськими потягами. Втручання працівників райвідділів міліції та служб охорони метрополітену необхідне для боротьби з торгівлею на вулицях, станціях метро. Для чіткої координації дій внутрішніх органів необхідне затвердження керівництвом МВС плану заходів. Громадськість має звернутися до місцевого керівництва міліції з проханням спільно його розробити. Він має передбачати спільні рейди правоохоронців, представників держорганів охорони природи та громадськості на вокзали для перевірки потягів, в місця масової торгівлі, станції метро, ринки, кладовища.

EVALUATION

Погоджено

Заст. начальника державного управління екології та природних ресурсів в Харківській області
Манойло В. О.
07. 02. 2005 р.

Погоджено

Начальник управління лісового господарства

07. 02. 2005 р.

Погоджено

Заступник начальника УМВСУ в Харківській області М. Цвіра
8. 02. 2005 р.

Погоджено

Заступник президії обласної ради Українського товариства охорони природи О. С. Шумейко

07. 02. 2005 р.

План
заходів по проведенню операції “Первоцвіт” у 2005 році

№ п/п	Заходи	Час проведення	Відповідальні за виконання
1.	Проведення наради щодо організації та здійснення операції “Первоцвіт 2005”	Лютий	Держуправління екоресурсів
2.	Висвітлення через засоби масової інформації питання про необхідність бережного ставлення та збереження рідкісних видів ранньооквітучих рослин, в тому числі видів рослин, занесених до Червоної книги України	Лютий Березень Квітень Травень	Держуправління екоресурсів, Обласне управління лісового господарства, обласна рада Українського товариства охорони природи, Громадська рада
3.	Здійснення рейдів-перевірок на ринках м. Харкова: Центральному, Салтівському, 23 Серпня, Героїв Праці та інших місцях реалізації продукції рослинного світу.	Лютий Березень Квітень Травень	Інспекторський склад держуправління, інспекторський склад державної інспекції за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів, працівники управління внутрішніх справ, ЕкГ “Печеніги” (за згодою), представники міськвиконкому
4.	Посилення екологічного митного контролю щодо недопущення пересування за межі України первоцвітів на пунктах митного контролю	Лютий Березень Квітень Травень	Держуправління екоресурсів

5.	Створення постійно діючих рейдових бригад за участю представників лісової охорони, органів УМВСУ, громадських інспекторів у районах області з охорони місць зростання первоцвітів	Квітень Травень	Державне управління екоресурсів, Обласне управління лісового господарства, обласна рада УТОП, Громадська рада, СКП “Харківзеленбуд”
6.	Підведення підсумків операції “Первоцвіт” та надання інформації до Держекоінспекції Мінкоресурсів України	До 15. 06. 05	Держуправління екоресурсів

Начальник державної інспекції за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів в Харківській області, Сервуля В. Ф.

Начальник відділу заповідної справи та контролю біоресурсів, Фурсова Т. М.

Донедавна міліція обмежувалася виключно боротьбою з роздрібною торгівлею, але не із провозом. Втім, як слушно відмітив журналіст Олег Листопад, настав час для того, щоб “первоцвітною мафією” зацікавився карний розшук. Екологічним організаціям України терміново необхідно почати звертатися до МВС з вимогою провести розслідування та вийти на організаторів злочинних ланцюгів з притягненням їх до відповідальності за економічні злочини.

Уважніше поставитися до проблеми мають Управління побутового обслуговування та ринків, а також Управління ритуальних послуг, адже на ринках та кладовищах навесні реалізують велику кількість квітів, на що адміністрація уваги не звертає. Екологи звертаються до керівників цих служб з проханням видати приписи директорам ринків та кладовищ з вимогою посилити контроль, сприяти діяльності активістів та громадських екоінспекторів, провести рейди в місцях виявлених масових порушень. Необхідно мати на увазі, що у великих містах більша частина великих ринків передана під контроль виконкомам районних рад, в яких створено відповідні відділи по контролю за торгівельною діяльністю; скарги про порушення правил торгівлі на ринку необхідно завжди дублювати на адресу відповідної райдержадміністрації.

Окрім того, не треба забувати, що усі види орхідей, підсніжників, білоцвітників, цикламенів, горицвіт весняний занесені до ратифікованої Україною Конвенції про міжнародну торгівлю (СІТЕС). Вивіз їх з території держави без відповідного дозвільного сертифікату заборонений. Проблема в тому, що практичне законодавство для реалізації конвенції відсутнє; з-за цього не працює служба екологічного контролю на державному кордоні, підпорядкована держекоінспекції. Вона покликана контролювати ввіз/вивіз рослинних та тваринних матеріалів. Втім, наразі цей підрозділ не має повноважень оглядати речі пасажирів (у потягах), а може діяти лише за викликом митної служби. В складі ком-

плексної групи митного контролю екоінспектор відсутній. Зрозуміло, це спричинює безперешкодне вивезення великих партій первоцвітів. Переломити ситуацію можна лише змінами митного законодавства та тиском на митну службу, що має активніше залучати екоінспекцію.

Для координації своїх зусиль з роботою усіх згаданих органів громадськості необхідно провести круглий стіл, найкраще всього в редакції лояльного ЗМІ, задовго до піку торгівлі в січні. Треба запросити представників усіх зацікавлених організацій та журналістів, які обов'язково висвітлять підсумки діалогу в пресі. Громадськість та вчені окреслюють проблему, разом з представниками держслужб висловлюють свої пропозиції щодо її вирішення. Результат – певний набір зобов'язань держслужб та громадськості, налагодження зв'язку.

Зверніться до міністрів внутрішніх справ та ОНПС з проханням відмітити по службовій лінії тих працівників, які надали допомогу в ході “Первоцвіту”. Такі листи справедливо сприятимуть співпраці з цими установами.

2. Агітаційна кампанія, прес-конференції

Особливе значення має пропаганда незаконності торгівлі первоцвітами та шкоди, якої завдає їх знищення природі, через усі досяжні ЗМІ та інші засоби інформування. Кожна екологічна організація так чи інакше співпрацює з певною кількістю ЗМІ, тож контакти з ними мають бути використані для агітації потенційного покупця та працівників державних контролюючих органів та міліції.

Добре проведена кампанія у ЗМІ значно полегшує оперативну роботу та формує негативну суспільну думку з приводу торгівлі первоцвітами, що в кінцевому рахунку позначається на обсягах реалізації та споживання первоцвітів.

Добре діють застереження: пізньоцвіт осінній (бульби та насіння) містить алкалоїди, отруєння спричинює нудоту, діарею, зниження артеріального тиску, олігурію, ускладнення дихання (до зупинки включно), судоми; латентний період – 3-6 годин. Конвалія – сапоніни та глікозиди, що викликають нудоту та через деякий час зупинку серця, види купини та рясток – серцеві глікозиди, симптоми отруєння подібні. Рясти (головним чином, бульби) – алкалоїди, що пригнічують діяльність центральної нервової системи, сповільнюють серцебиття, можуть викликати зупинку дихання. Плющи звичайний та кримський містять гедерин, що подразнює шкіру та слизові оболонки. Нарешті, цикламен (переважно бульбоцибулини) містить цикламін (загальнотоксична дія). Див. також: *Б. Н. Орлов, Д. Б. Гелаєвілі, А. К. Ібрагімов. Ядовитые животные и растения СССР.*

Окремим заходом є підвищення освіченості потенційного продавця чи споживача шляхом розміщення попереджувальних листівок на міських ринках, в місцях масової торгівлі. Листівки виготовляють окремо для кожного виду і розвішують із згоди керівництва ринку на дошках оголошень.

Крім того, нами було видано спеціальний комплект “Продаж заборонено”, у

якому було наведено усі рослини, що охороняються ЧКУ чи мають регіональну охорону, а також вказано законодавство, що таку торгівлю забороняє. Такі комплекти розповсюджували серед директорів ринків та мільйонерів, потенційних продавців тощо, під час роботи з порушниками (*див.* «Оперативна робота...»). Виданий КЕКЦом спецвипуск «Бюлетеню...» містив розгорнуту інформацію. Бюлетень розповсюджували серед журналістів, директорів ринків, співробітників міліції (централізовано – через ГУ МВС та райвідділи), керівництв комунальних служб, що причетні до цієї проблеми.

В трьох найбільших містах України, що мають метрополітен, дуже ефективна звукова чи візуальна реклама заборони торгівлі первоцвітами. Рекламні служби зобов'язані певну частину рекламних площ чи часу віддавати під соцрекламу, до якої відноситься і природоохоронна. Треба підготувати ролик, що звучатиме для тисяч пасажирів щодня. Плазмові монітори у київському метро дають можливість виховувати ще більше людей; візуальна інформація сприймається краще.

Усі ці заходи мають тактичний характер, проте не забуваймо й про стратегічну мету – виховання екологічної свідомості в людей. На це спрямована робота в школах. ДОП виготовляє наочні матеріали, комплекти гербаріїв, сировиною для яких є вилучені квіти; їх розносять по школах і передають вчителям після проведення тематичного уроку. Якщо є така можливість, надрукуйте плакати з зображеннями первоцвітів, що найчастіше є предметом торгівлі.

В ході реалізації плану «Первоцвіту» необхідно провести дві прес-конференції. Першу – до піку торгівлі (ознайомити журналістів з проблемою, активно застосовуючи ілюстративний матеріал, що особливо їм подобається, і наголосити на необхідності роботи держорганів з цього питання). Запросіть представників держслужб, щоб їх оптимістичні виступи були зафіксовані пресою і стали для них публічним зобов'язанням. Результатом стане також хвиля громадської думки, що попередить торгівців та споживачів та безумовно покращить ставлення до природоохоронців, що контролюватимуть торгівлю.

Друга прес-конференція є підсумковою. Громадськість розповідає про конкретні результати, дякує або критикує запрошених представників держслужб, обов'язково відмічає **велику допомогу преси** (підкресліть, що боротьба з торгівлею рідкісними рослинами триватиме постійно, щовесни).

Можна залучати журналістів спостерігати на оперативні заходи. Так, київські організації досягли суттєвого успіху, запрошуючи їх на "залізничні" рейди, де разом з міліцією зустрічали набиті квітами потяги з Криму, в місця масової торгівлі тощо. Такі рейди потребують особливої відповідальності: їх результати безпосередньо впливатимуть на громадську думку. Журналістів не можна лишати самих, їх має обслуговувати спеціальна людина, що коментуватиме усе, що діється, та не допустить "обробки" людьми з протилежного табору.

3. Оперативна робота (використано власний досвід та розробки ДОП МГУ)

Рейди є головним оперативним заходом «Первоцвіту». Для їх проведення необхідна наявність чітко злагодженого колективу, що очолений старшим рейду, який добре знає рослини та відповідне законодавство. Він керує учасниками, і його слово має для них вирішальне значення. Він має усі необхідні документи й знає їх практично напам'ять, спілкується з міліцією, попередньо домовляється про можливість під час рейду працювати у відділку, слідкує, щоб група не притривала уваги інших порушників та не перешкождала проходу громадян.

В складі рейдового підрозділу обов'язково має бути **громадський екоінспектор**. Найкраще, якщо це старший рейду; втім, після пред'явлення посвідчення інспектора розмовляти з порушником може будь-який учасник рейду. За умови непорозуміння людина з корочкою підтримує старшого. Згідно **“Положення Про громадських екологічних інспекторів з охорони довкілля від 27.02.2002р. №88”** громадянин, який бажає бути громадським екоінспектором, подає до місцевого Держуправління ОНПС письмову заяву, подання організації, що його рекомендує (найкраще, якщо це наукова установа чи ВУЗ, *а також* авторитетна екологічна організація) за встановленою Міністерством формою, яку можна отримати в управлінні.

ГРОМАДСЬКІ ІНСПЕКТОРИ МАЮТЬ ПРАВО:

а) спільно з працівниками органів Мінохорони навколишнього природного середовища, інших державних органів, які здійснюють контроль за охороною та раціональним використанням природних ресурсів, органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, громадських екологічних організацій **брати участь у проведенні перевірок** додержання підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності та громадянами вимог природоохоронного законодавства, норм екологічної безпеки та використання природних ресурсів;

б) за направленням органу Мінохорони навколишнього природного середовища, який призначив громадського інспектора, **проводити рейди та перевірки, складати акти перевірок**;

в) **складати протоколи** про адміністративні правопорушення при виявленні порушень за ст. 65-1, 77, 77-1, 78, 82, 85, 88-1, 89 (щодо диких тварин), 90, 91, 91-2, 153 Кодексу України про адміністративні правопорушення та передавати їх відповідному органу Мінохорони навколишнього природного середовища для притягнення винних до відповідальності;

г) **доставляти осіб**, які вчинили порушення природоохоронного законодавства до органів місцевого самоврядування, органів внутрішніх справ та штабів громадських формувань і державного кордону, якщо особу порушника не може бути встановлено на місці порушення;

д) **перевіряти документи на право використання об'єктів рослинного і**

тваринного світу, зупиняти транспортні (у тому числі плавучі) засоби та проводити огляд речей, транспортних (у тому числі плавучих) засобів, знярядь полювання і рибальства, добутої продукції та інших предметів.

(Тут ми навели не всі права громадського інспектора.)

У зв'язку з тим, що більшу частину первоцвітів у великі міста привозять відносно дешевим залізничним транспортом, боротьба з такою торгівлею обов'язково має включати рейди на вокзал. При завчасно домовляються з начальником лінійного відділу управління МВС на вокзалі про дату та час рейду, виділення співробітників міліції (по одному на кожну рейдову групу) та місця для роботи з порушниками (кімнати міліції), де розміщуються відповідальні за оформлення порушень.

Увага! Дикороси часто ховають під декоративними квітами, тож треба завжди ретельно проглядати сумки на всю глибину!

Кілька рейдових груп, працюючи оперативно, здатні затримати значну частку порушників. Міліціонер гарантує громадський спокій та відсутність опору з їхнього боку.

Слід подбати про тару для квітів, яких зазвичай буває дуже багато, та про їх транспортування; зібрані без або з сильно пошкодженою підземною частиною – відвезти до лікарні, з якою попередньо домовляються про передачу квітів для прикраслення інтер'єру. Адміністрація натомість видає довідку, яку можна прикласти до протоколу. Якщо в рослин є підземні органи, їх слід передати в ботсад для висадки. Необхідно налагодити (зокрема, юридично!) співпрацю з іншими установами природно-заповідного фонду, де це можливо.

РЕЙДИ НА РИНКИ ЧИ КЛАДОВИЩА

Тут, в принципі, достатньо двох членів рейдової групи, адже працюють вони з адміністрацією ринку. Посада завідуючого ринком дуже прибуткова, ніхто не захоче втрачати її через «якісь там квіточки». Отже, на ваші вимоги завідуючий видасть вам контролера, разом з яким ви затримаєте порушників і залежно від обставин попередите їх чи доставите в адміністрацію, де складете протокол.

Зауважимо, що перед тим, як йти в адміністрацію, необхідно ретельно обстежити ринок та виявити усі місця торгівлі. Якщо директор ринку чинить опір, його можна переконати посиланням на начальство – відповідне управління (*адреси і прізвища начальників шукай в Інтернеті*), куди ви поскаржитесь з приводу його бездіяльності. За такою схемою, виключаючи складання протоколу та вилучення, може працювати і будь-який громадянин. Втім, щоб був і протокол, і вилучення, необхідно залучитися допомогою міліціонера, який на ринку завжди є, та послатися на **ст. 159 КУпАП «Порушення правил торгівлі на ринках»** (*див. «Законодавчі засади охорони первоцвітів та інших дикорослих рослин»*).

Згідно «Правил торгівлі на ринках»:

Ст. 16: Продавець повинен мати при собі: ...висновок лабораторії ветеринарно-санітарної експертизи на ринку в разі продажу продуктів тваринного і рослинного походження. У разі використання торговельного місця на умовах оренди в продавця повинна бути копія угоди з адміністрацією ринку про оренду, а на умовах суборенди - копія такої угоди із суб'єктом підприємницької діяльності (орендодавцем).

Ст. 26: Усі продавці зобов'язані надавати покупцям відомості про товари... Особи в нетверезому стані не допускаються до торгівлі на ринку.

Ст. 33. Адміністрація ринку зобов'язана створити на ринку необхідні умови для здійснення правоохоронними і контрольними органами діяльності згідно з їх повноваженнями.

Ст. 34. За угоду купівлі-продажу, укладену на ринку між продавцем і покупцем, адміністрація ринку відповідальності не несе.

Ст. 35. Адміністрація ринку зобов'язана... не допускати до продажу товарів, що заборонені.

Такі схеми роботи є реальними для тих організацій, що не мають інспекторів. Корисно з дозволу адміністрації вивісити листівку-попередження та зібрати підписів усіх торгівців (П.І.Б. та номер бокса обов'язкові), що вони знають про заборону торгувати певними рослинами, – тоді вони не зможуть це спростувати. Копію залиште адміністратору. На кладовищах ситуація загострюється упередень якогось свята, тому приходиться туди треба завчасно.

РЕЙДИ В МІСЦЯ СТИХІЙНОЇ ТОРГІВЛІ

Найскладніший випадок, адже тут важко знайти міліціонера і немає представників влади; в таких випадках треба знати, якого райвідділу це територія, і в разі тривалої торгівлі завчасно викликати наряд міліції та вимагати оформлення порушників за **ст. 160 КУпАП «Торгівля з рук у невстановлених місцях»**.

ЩО МОЖНА ЗРОБИТИ БЕЗ ЗАЛУЧЕННЯ РЕЙДОВОЇ ГРУПИ

А що, коли за значних обсягів роботи й великої зайнятості Ви виявляєте порушника в метро, в переході тощо? В такому разі застосовують тактику попередження за допомогою розписки.

Підходите до порушника та представляєтеся членом екологічної організації чи громадським інспектором (якщо ви ним є), показуєте посвідчення. Пояснюєте, чим він торгує і яка за це відповідальність. Втім, обіцяєте його не штрафувати, якщо він напише на ваше ім'я розписку, що він (П. І. Б., адреса) про незаконність торгівлі тим-то попереджений, більше торгувати не буде. Про відповідальність в разі повторного затримання попереджений. Примушуєте його зібратися й піти, корисно дати список охоронюваних видів (див. «Законодавчі засади...»). Якщо порушники нахабніють, повертаєтесь з міліцією і додаєте ще

пункт: квіти знищив(ла) власноруч, та змушуєте його вкинути квіти в урну чи пом'яти так, щоб їх неможливо було продати.

Треба надавати допомогу колегам з інших міст України, які ще не мають досвіду оперативної роботи, та влаштовувати спільні рейди, спираючись на попередню домовленість з місцевими екологічними органами чи міліцією.

З досвіду наших колег з ДОП МГУ (мовою оригінала, скорочено).

Методические рекомендации для участников операции "Первоцвет"

Авторы-составители: М. Л. Крейндин, С. В. Ковальский. Общая редакция: С. В. Ковальский, Г. В. Куксин. При составлении были использованы замечания Н. В. Алаторцевой, С. В. Горюновой, М. М. Докторовой, Д. О. Королева, В. А. Кузнецова, Е. А. Перминой, А. А. Тупикина, Н. В. Чистяковой. 1999.

Инспектор

Главная задача – оформить протокол. Каждому инспектору придается некоторое количество страхующих, отсекающих, иногда – кто-то специально для пересчета. Подходя к нарушителю, инспектор приценивается/просит прицениться кого-то из группы, чем подтверждается факт продажи, представляется и предъявляет удостоверение в раскрытом виде способом, исключающим возможность перехвата. После чего требует документы нарушителя (обычно паспорт), возвращает все посторонние бумаги и деньги нарушителю и предлагает ему пройти в комнату милиции, патрульную машину, комнату охраны рынка (с милицией и охраной следует предварительно договориться). Паспорт нарушителя лучше не держать в руках, а положить в карман или передать страхующему. При отсутствии комнаты милиции можно составить протокол прямо на месте. Это нежелательно. Иногда инспектор считает необходимым послать за помощью (за милицией, к другой группе); надо помнить, что у человека, идущего в одиночку, могут возникнуть осложнения; желательно, чтобы у него было удостоверение.

Если нарушитель не дает паспорт – позвать милиционера или проводить в комнату милиции. Если паспорта нет, оформить со слов (данные несколько раз проверяют вразбивку).

Если рядом нет милиционера, а нарушитель не дает паспорт, не сообщает данные и не хочет идти в милицию, объяснить, что протокол все равно будет составлен, а сопротивление не облегчит его положение. Можно показать УК и Ко-АП. Объяснить, что ничего особенно страшного и не ждет.

Разговаривать вежливо, но твердо, обращаться только на "Вы" и пресекать обращение на "ты", за исключением нарушителей, слабо владеющих русским языком. Разговаривать только по делу. Каждому нарушителю следует объяснить существо правонарушения и по требованию (или в случае непонимания) показать документы.

Затем задать ему вопросы по форме, предложить дать объяснения и подписать протокол. Если нарушитель не знает, что писать в объяснениях, то пусть пишет: "я собрал цветы в Крыму, т. к. не хватает денег, и привез их сюда, чтобы продать... написано собственноручно..." ("собирал" упростит рассмотрение протокола по месту жительства); можно писать со слов нарушителя в первом лице, тогда внизу нарушитель (если он не может, то инспектор) пишет: "с моих слов записано верно и мной прочитано", под чем ставится подпись нарушителя.

Отказ от подписания протокола и/или дачи объяснений не приостанавливает направление протокола по назначению: указывается "от подписания протокола/дачи показаний отказался без указания причины", что удостоверяется подписями составителя и двух свидетелей, можно предложить нарушителю под этим подписаться. При желании нарушителя, ему может быть выдан второй экземпляр протокола без адресов свидетелей. По требованию сотрудника милиции, ему может быть выдана копия. С документами нарушителя обращаться аккуратно, не ронять, по окончании вернуть.

Что должен иметь каждый инспектор:

паспорт;

несколько одинаковых ручек, достаточное количество бумаги;

списки прошлогодних нарушителей;

действительное (продленное) удостоверение, желательно, чтобы печать попала на фотографию;

бланки протоколов, расписок, предупреждений;

телефоны диспетчера рейда, отделений экомилитции, о/м в метро;

аптечку: жгут, бинт, перекись водорода, вата, нашатырный спирт, валидол, нитроглицерин, валокордин или корвалол, валерьянка, анальгин, фляжка воды и стаканчик, несколько кусков сахара;

нормативные акты;

документы на текущий год;

изображения охраняемых растений.

Разведка бывает глобальная (сегодня собираются данные, завтра проходит рейдовая группа), субглобальная (группа проходит в тот же день) и локальная (непосредственно перед выходом на точку). Не рекомендуется (хотя и не запрещается) направлять в нее опытных и успешных примелькаться инспекторов, не допускается ношение природоохранной символики.

Разведка отмечает количество, качество и расположение нарушителей, количество и размер сумок и коробок, букетов в партии и местонахождение партий, наличие милиции, количество народа и т.п.. Результаты докладывают старшему

инспектору. Категорически запрещается общаться с нарушителями (иногда стоит прицениться) и беседовать между собой на темы, относящиеся к операции!

Отсекающий

К рейдовой группе непременно будут подходить посторонние: любопытные, сочувствующие и активные защитники нарушителя. Поэтому задача отсекающего – не допустить посторонних и не дать отвлечь инспектора.

Отсекающий отвечает на вопросы (вежливо, любезно и популярно), выдает листовки. Иногда можно привести интересные факты из биологии цветов (главное – не отвлекать инспектора).

На вопросы типа "Кто такие?", "По какому праву?", "На каком основании?" предъявляются документы: СИТЕС, Р № 39-108 (див. відповідний список в розділі "Законодавчі засади..."); желательно, чтобы отсекающий также имел удостоверение; объясняется, что инспектор составляет протокол, который затем будет направлен... Можно предложить высказать свои замечания в диктофон (пленка не обязательна), записаться в свидетели, проследовать с рейдовой группой в милицию до выяснения обстоятельств дела.

Лиц, откровенно мешающих работе, предупреждают об ответственности за хулиганство и воспрепятствование законной деятельности представителей. Если слова не помогают – загородить собой, взяться за руки (по сигналу) и не пускать. Обратит внимание инспектора.

Страхающий

При подходе к нарушителю страхующие становятся так, чтобы: 1) обеспечить безопасность инспектора (следует считать, что он занят только протоколом); 2) помешать нарушителю бежать (необязательно стоять за спиной – это нервировать. Лучше – сбоку справа, левши встречаются реже); 3) помешать ему передать/перебросить партию.

Все время работы страхующий смотрит за нарушителем и за партией (при достаточном количестве людей эти роли можно разделить), и при необходимости пресекает все, что следует, для чего его руки должны быть свободны. Если есть отсекающие, отвлекаться на толпу не следует.

С нарушителем не разговаривать, а если он сам с вопросом – переадресовать на инспектора. Если пытается бежать – загородить дорогу, можно взяться за руки по сигналу, ударить – перехватить руку.

Считающий

Задача – пересчитать партию при изъятии (количество букетов отдельно для каждого вида растений, затем, по одному или нескольким букетам среднего раз-

мера, среднее количество растений в букете). К пересчету он приступает только после распоряжения инспектора, а до того работает, например, страхующим. Результаты записывает и передает инспектору. Знать таблицу умножения и иметь калькулятор!

В поезде может быть много вагонов, а на платформе несколько выходов. Оптимальный вариант – равномерное расположение вдоль всех вагонов. Обычно группы по 5-6 человек распределяются вдоль поезда. Крайне желательно, чтобы в каждой группе присутствовал сотрудник экомилитии. Эффективность сильно повышается, если вы знаете, где именно находится партия и как она выглядит (например, от дружин, работающих с вывозом цветов, или с таможни).

Как и когда можно трогать нарушителя руками

Строго говоря, никогда: нельзя завернуть руку за спину нарушителю, который не идет в милицию, и отволочь его туда, или вывернуть руку с подснежниками и так изъять их: надо либо звать милицию, либо уговаривать нарушителя (это проще, если он видит (или верит), что милиция на подходе).

Если же нарушитель идет сквозь толпу, то трогать его руками тоже нельзя. Надо встать на дороге и не пускать, взяться за руки вокруг него по условному сигналу. В крайнем случае – подножки, "коробочки" и прочие подобные приемы без рукоприкладства.

Если он хватает Вас за руки или бьет, можно перехватить, завернуть руку, а бить все равно нельзя.

Ударить нарушителя можно только если чьей-либо жизни или здоровью угрожает непосредственная опасность. То же можно сказать и о применении гражданского (обычно газового) оружия (инспектор может воспользоваться эффектом неожиданности или предупредить о возможности применения спецсредств, последнее предпочтительнее).

Если у нарушителя в руках появляется оружие – немедленно разоружить, желательно до того, как оно будет приведено в боевое состояние (можно вывернуть руку, ударить), либо привести его самого в состояние, исключающее применение оружия. Здесь очень опасно переоценить себя или недооценить нарушителя. **Если у Вас есть основания полагать, что Вы не в состоянии разоружить его безопасно для себя и окружающих – выполнить все, чего он хочет.**

Любое применение силы в отношении нарушителя санкционируется *инспектором!* В любом случае, это – ЧП, свидетельствующее о том, что инспектор не справился с ситуацией; доводить до этого нельзя!

Некоторые наиболее характерные ошибки:

1. Страхующий ни при каких обстоятельствах не должен давать инспектору советы в присутствии нарушителя. Делать инспектору замечания недопустимо. Если один из нескольких страхующих не понял, его ли имел в виду инспектор, то он должен полагать, что его.

2. Страхующий не должен отсылать интересующихся граждан к инспектору, равно как отвечать нарушителю (даже на прямой вопрос).

3. Страхующий (инспектору): – Маришка! Не бойсь! Вон мент идет!

Клиника? Комментарии излишни? А, между прочим, встречается сплошь и рядом. Кстати, при телефонных разговорах из комнат милиции – тоже.

4. Документы берет *только* инспектор и возвращает тоже он, предварительно спросив у милиционера, не нужен ли ему паспорт нарушителя. Инспектор должен сразу предложить нарушителю вынуть из паспорта все остальные вещи.

5. Удостоверение предъявляют **не** перевернутым и раскрытым, с полным хватом рукой (большой палец сверху или большой палец снизу).

6. Страхующий должен всегда быть рядом с инспектором, чтобы в любой момент подстраховать его; руки должны все время быть свободны.

7. Без крайней нужды запугивать нарушителя не надо. Можно предупредить об ответственности за сопротивление, за повторное нарушение. Кроме того, вообще не следует слишком давить на психику.

8. Большинство нарушителей (*и милиционеров!*) понимают предложения "договориться по-хорошему" как намек на взятку. Лучше пользоваться другими выражениями.

9. Перед началом работы старший рейдовой группы проводит инструктаж, повторяя объяснения ролей до полной ясности. Это *обязательно в любом случае*.

Обычные протокольные ошибки:

- в графе "год рождения" не указана дата (полностью) и место;
- не указано место составления;
- не указана серия, номер паспорта нарушителя, кем и когда выдан;
- в адресе не указан район области, а иногда и область;
- не следует расписываться в графе "подпись нарушителя" и наоборот. И вообще, не забывать расписываться и расписывать нарушителя во всех местах, предусмотренных формой протокола;
- количество детей имеет смысл списывать с паспорта, если же в паспорте ребенок один, а нарушитель настаивает, что их четверо – отметить этот интересный факт в протоколе.

4. Участь громадян – гаряча лінія “Первоцвіт”

Якщо у Вас виникли запитання до того, як громадськість може допомогти в боротьбі з весняною торгівлею, надішліть їх за адресою Parnikoza@gmail.com. Проте активність екоінспекції, муніципальної влади та міліції прямо залежить від кількості звернень і скарг про виявлені порушення від громадян. Згідно із “Законом про інформацію”, державні органи зобов’язані надати на кожен лист аргументовану відповідь у місячний термін. Для того, щоб підключитися до гарячої лінії “Первоцвіт”, необхідно за фактом продажу заповнити лист-анкету, подібну до розробленої харківською екологічною групою “Печеніги”.

Начальнику Державного управління
з охорони навколишнього природного середовища
в м. Києві
(тут вказується область чи м. Севастополь)
п. Мовчану М.М.
(Тут ім’я відповідного начальника)
Ваше прізвище, І.Б.
що проживає за адресою (адреса з поштовим індексом)

ЗВЕРНЕННЯ

Щодо незаконної торгівлі видами (вказуєте якими і чим охороняються – див. Розділ II, наприклад, *Щодо торгівлі червонокнижним підсніжником складчастим*)

Повідомляємо Вам, що в м. Києві на території (якомога детальніше вказується місце торгівлі, дата, час) невідомі мені люди продавали (що і скільки). На руках у кожного продавця було (число букетів та кількість квіток у кожному букеті, кількість виробів тощо).

Прошу припинити дані порушення відповідно до ст. 20 Закону України “Про звернення громадян” і через те, що порушення екологічного законодавства України на території (вказати місце торгівлі) тривають, прошу скоротити термін розгляду цієї заяви до 15 днів.

Дата
Прізвище, ініціали

Підпис

В ході операції усі організації відсилають багато листів, в яких просять державні екологічні органи, міліцію та інші служби припинити ті чи інші факти торгівлі, розсилають ілюстративний матеріал та довідкову інформацію.

ЗА ВИЯВЛЕНИМИ ФАКТАМИ ТОРГІВЛІ НЕОБХІДНО ЗВЕРТАТИСЯ З ЛИСТАМИ

ДО НАСТУПНИХ УСТАНОВ:

По Україні загалом: начальнику державної екологічної інспекції, пров. Новопечерський 3, корп. 2, м. Київ, 03154;

В Автономній республіці Крим:

Начальнику республіканського комітету екології в Автономній республіці Крим, вул. Кечкеметська, 198, м. Сімферополь, АРК, 95022;

Начальнику ГУ МВС України у Автономній республіці Крим, вул. Хмельницького, 4, м. Сімферополь, АРК, 95034;

Начальнику УМВС України у м. Севастополі, вул. Пушкіна, 10, м. Севастополь.

В Києві:

Державне управління екології та природних ресурсів в м. Києві Міністерства з охорони навколишнього природного середовища, 04080, м. Київ–80, вул. Турівська, 28;

ГУ МВС України в м. Києві, вул. Володимирська, 15, тел. 278-36-83 (за цими адресами треба направляти листи незалежно від місця торгівлі);

Служба охорони київського метрополітену ГУ МВС України, 03071, Київ-21, вул. Ярославська, 20, тел. 417-33-78 (у випадку, коли торгівля відбувається на території метрополітену);

Головне управління ритуальних послуг КМДА, 01004, м. Київ, бульвар Шевченка, 3, тел. 229-38-01 (в разі торгівлі рідкісними рослинами на квіткових ринках кладовищ);

Головне управління побутового обслуговування та ринків КМДА, 01004, м. Київ, вул. Терещенківська, 11-а, тел.: 2270210 (торгівля рідкісними рослинами на ринках);

Голосіївське РУГУМВС України у м. Києві, вул. генерала Матикіна, 2, 03054;

Дарницьке РУГУ МВС України у м. Києві, вул. Кошиця, 3-А, 02068;

Деснянське РУГУ МВС України у м. Києві, вул. Драйзера, 96, 02217;

Дніпровське РУГУ МВС України у м. Києві, вул. Червоноткацька, 2, 02100;

Оболонське РУГУ МВС України у м. Києві, вул. Малиновського, 2-А, 04212;

Печерське РУГУ МВС України у м. Києві, вул. Московська, 30, 01010;

Подільське РУГУ МВС України у м. Києві, вул. Хорива, 20, 04071;

Шевченківське РУГУ МВС України у м. Києві, вул. Герцена, 9, 04050;

Святошинське РУГУ МВС України у м. Києві пр-т. Перемоги, 109, 03115

Солом'янське РУГУ МВС України у м. Києві, Повітрофлотський пр-т, 49, 03151 (листи з приводу торгівлі з рук).

У Дніпропетровську:

Начальнику УМВС України в Дніпропетровській області, вул. Красна, 20-а,

м. Дніпропетровськ, 49101;

Державне управління екології та природних ресурсів в Дніпропетровській області, вул. Лабораторна, 69, м. Дніпропетровськ, 49000

Екологічна міліція: 49030, м. Дніпропетровськ, вул. Коцюбинського, 2/4. Начальник Лукінчук Анатолій Костянтинович, тел.: 8-0562-45-45-24. Можна звертатися також до Савицького Олександра Михайловича (45-12-75, 45-31-76).

5. Опитування громадської думки

Важливий для оцінки усієї кампанії етап. Складають бланк опитування громадської думки з приводу проблеми торгівлі первоцвітами (запитання на кшталт: Чи знаєте ви про торгівлю первоцвітами?, Чи знаєте, що більшість первоцвітів охороняються?, Як ви ставитеся до такої торгівлі?, Як ви ставитеся до людей, що здійснюють таку торгівлю?, Чи вважаєте ви боротьбу з такою торгівлею правильною? Чи підтримали б ви її особисто?, Чи купували ви в цьому році первоцвіти?, Чи пояснювали ви іншим, що первоцвіти купувати не можна?, Чи писали ви колись листи державним органам з приводу екологічних проблем? Чи вважаєте ви такі листи ефективними?)

Втім, це лише основні запитання. Якщо опитування проводити до і після кампанії, можна оцінити ефективність проведених агітаційних заходів.

6. Економічні механізми подолання торгівлі первоцвітами

Головним чинником, що підтримує існування масштабної протизаконної торгівлі первоцвітами, є її економічна вигідність. Адже, на противагу торгівлі декоративними квітами, вирощеними в штучних умовах, вона не потребує жодних початкових вкладень. Саме тому боротьба з нею має базуватися і на економічних механізмах. Витіснити торгівців дикоросами з ринку можна кількома способами. Один з них, на превелику радість, вже запущено.

В останні роки значно зросла частка продажу невеличких горщиків з весняними рослинами (примулами, цикламенами та гіацинтами), що вирощуються в парниках спеціально до 23 лютого та 8 березня. Такі квіти стоять значно довше за первоцвіти та при дбалому догляді квітватимуть й наступного року. Справа лише за рекламою цього товару на противагу природним квітам.

Іншим кроком має стати розробка методики мікроклонального розмноження усіх первоцвітів, що користуються попитом та варварськи знищуються, і в першу чергу підсніжника складчастого та цикламена Кузнецова. Для такого розмноження достатньо невеличкого фрагменту бульби чи цибулини (наприклад, вилученої в браконьєрів), що висаджується на поживне середовище і регенерує в цілу рослину; відповідно, від неї можна брати матеріал для подальшого розмноження. За умови розробки технології можна вирощувати достатню кількість бульб цикламена для лікарських потреб. Напередодні весняних свят рослини слід масово реалізовувати на противагу браконьєрам, супроводжуючи їх доку-

ментами, що засвідчують їх штучне походження (див. Закон про Червону книгу).

Ще одним заходом економічної боротьби є зміна ставлення потенційних покупців до великих мас квітів, що їх вилучають в торгівців. Ці загиблі квіти мають, в свою чергу, врятувати ще не знищені. Необхідно створити мережу державних магазинів, та сформувати спеціальний підрозділ екоінспекції, що оперативно “опрацьовував” би браконьєрів, вилучаючи в них букети та спрямовуючи їх у вторинний продаж. Такий продаж, що має супроводжуватися агітацією, призведе до надходження грошей в бюджет держави і радикально вдарить по нелегальних торгівцях. Зрозуміло, можливі зловживання, але, по-перше, в якій сфері суспільних відносин їх зараз немає, а по-друге – прозорість тієї чи іншої діяльності прямо залежить від рівня громадського втручання.

Розділ II. Включення рідкісних рослин до регіональних Червоних списків

Дуже часто виникає така ситуація, коли рідкісні в певній місцевості види нещадно винищуються, а формальної підстави вимагати їх охорони немає, адже вони не занесені до Червоної книги. Тут, по-перше, необхідно згадати про **Закон України «Про рослинний світ»**, яким заборонено збір будь-якої рослинної сировини для продажу. Втім, дуже часто рослини знищуються не тільки на продаж, а за інших умов: при будівництвах, масовій заготівлі на свої потреби, тощо.

Допомогти в цьому випадку може включення рослин, що сильно страждають, до регіонального Червоного списку; такі списки готуються на підставі **Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про рослинний світ», «Про Червону книгу»** з метою посилення охорони природних рослинних та тваринних ресурсів в межах областей України та АР Крим, обласні Ради (Рада АРК) мають право затверджувати свої Червоні списки рослин, тварин, грибів, лишайників та водоростей, які підлягають особливій охороні на території регіону.

Втім, складання таких списків та збір підписів вчених під науковим обґрунтуванням на них – справа громадської організації. До цієї роботи треба долучити фахівців, що співчують вашій діяльності й допомагають у природо-охоронних кампаніях (якщо у вас таких контактів немає, дуже радимо завести). Їхні підписи під обґрунтуванням на списки є переконливими для чиновників, які в деталі ніколи не вдаються. При складанні списків треба керуватися наступним:

Обласний червоний список складається з **Рішення облради та додатків по тваринам та рослинам** (сюди включаються гриби, лишайники та водорості);

В Рішенні прописують конкретні заходи по охороні рослин та тварин, занесених в додатки, визначають підрозділи виконавчої влади на місцях, які відповідатимуть за окремі складові охорони;

Першими двома додатками до рішення є списки тварин та рослин, що охороняються Червоною книгою та мешкають на території області. Цей розділ нагадує чиновниками про необхідність забезпечення їх дієвою охороною;

Другими двома додатками є списки рослин та тварин, які беруться під місцеву охорону – власне, це головна частина документу;

Списки рідкісних рослин та тварин складають на основі літературних даних (флористичні та фауністичні збірки), а також даних окремих дослідників; вони не обов'язково мають бути вичерпними і можуть в подальшому уточнюватися;

Обов'язково вносить в списки нижчі рослини, гриби, лишайники та безхребетних тварин, щоб привчати чиновників до необхідності їх збереження;

Треба уникати екологічно безграмотних висловів на кшталт «корисні види», «шкідливі види» і т. ін.

Коли списки готові, складаємо **проект рішення облради**. Для цього як приклад радимо використати найкраще в сучасній Україні подібне рішення Сумської обласної ради, яке наводимо нижче. Проект подається до **Управління охорони навколишнього природного середовища в області** разом з **клопотанням** та підписаним науковцями **науковим обґрунтуванням** з проханням винести на найближче засідання облради.

В разі затвердження документ набуде юридичної сили на території усєї області та дозволить вимагати охорони регіонально рідкісних видів, а також обґрунтовувати в місцях їх перебування об'єктів природно-заповідного фонду. Регіональні Червоні списки після їх прийняття треба прорекламувати в місцевій пресі, а також постійно згадувати в природоохоронних кампаніях, зокрема в листах до влади. В такому випадку вони міцно увійдуть у свідомість і перетворяться на реальний важіль впливу.



СУМСЬКА ОБЛАСНА РАДА
двадцять третє скликання

ДВАДЦЯТА СЕСІЯ

РІШЕННЯ

від 18.09.01.

м. Суми

Про заходи щодо посилення охорони
рідкісних та зникаючих видів рослин і
тварин, що підлягають особливій
охороні на території Сумської області

На підставі законів України "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про рослинний світ", "Про тваринний світ" та Постанови Верховної Ради України "Про Червону книгу України", з метою посилення охорони природних рослинних і тваринних ресурсів, збереження і відтворення біологічної різноманітності обласна рада вирішила:

Затвердити списки видів тварин і рослин, що підлягають особливій охороні на території Сумської області (додатки 1, 2).

Заборонити:

усім організаціям і громадянам добування, збір і знищення дикорослих рослин і тварин, занесених до списків видів рослин і тварин, що підлягають особливій охороні на території області;

заготівельним організаціям – приймання дикорослої сировини лікарських та інших рослин з числа занесених до списків видів рослин і тварин, що підлягають особливій охороні на території області;

продаж на ринках, вулицях, площах міст та інших місцях дикорослих рослин і тварин, занесених до списків видів рослин і тварин, що підлягають особливій охороні на території області;

розорювання земель, на яких зростають ці види рослин, постійно перебувають види тварин, а також будь-які роботи і заходи, що можуть призвести до корінних змін у рослинному покриві таких ділянок;

полювання на види тварин, занесених до списків видів рослин і тварин, що підлягають особливій охороні на території області, а також їх виловлювання, розорення і порушення місць проживання та гніздування.

Управлінню Міністерства внутрішніх справ України в області сприяти Державному управлінню екології та природних ресурсів, управлінню торгівлі та побутового обслуговування населення облдержадміністрації в боротьбі з торгівлею дикорослими видами рослин і тварин з числа затверджених списків на ринках, вулицях, та інших місцях на території області. Винних осіб притягувати до відповідальності.

Державному управлінню екології та природних ресурсів в Сумській області встановити на пунктах пропуску через державний кордон екологічний контроль за вивезенням за межі області дикорослих видів рослин і тварин, перелічених в додатках 1 та 2 до цього розпорядження.

Усім ринкам області встановити роз'яснювальні і попереджувачі оголошення про заборону продажу дикорослих видів рослин та тварин, перелічених в додатках 1 та 2 до цього розпорядження.

З метою подальшого вивчення рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин та розробки наукових заходів щодо їх збереження і відтворення затвердити міжвідомчу регіональну комісію з ведення списків видів рослин і тварин, що підлягають особливій охороні на території Сумської області, з двома підкомісіями: ботаніки і зоології у складі згідно з додатком 3.

Державному управлінню екології та природних ресурсів постійно (не рідше одного разу за 10 років) забезпечити проведення робіт з обстеження територій і об'єктів природно-заповідного фонду та інших територій і за їх результатами вносити відповідні зміни до списків видів рослин і тварин, що підлягають особливій охороні на території Сумської області.

Контроль за виконанням цього рішення покласти на Державне управління екології та природних ресурсів у Сумській області. (Черненко В. В.).

Рішення набуває чинності з дня його прийняття.

Голова обласної ради М.А.Берфман

Приклад оформлення Додатку з переліком видів

СПИСОК

ВИДІВ РОСЛИН І ТВАРИН СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ, ЗАНЕСЕНИХ ДО ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ І ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЧЕРВОНОГО СПИСКУ

1. РОСЛИНИ

№ п/п	Назва видів		категорії охорони	
	Українські	Латинські	за Червоною книгою України	за Європейським Червоним списком
1	2	3	4	5
Плауноподібні				
1	Дифазіаструм сплюснутий	<i>Diphasiastrum complanatum</i> (L.) Holub	II	
2	Дифазіаструм Зейлера	<i>Diphasiastrum zeileri</i> (Reuy)	II	
3	Плаун річний, плаун колючий	<i>Lycopodium annotinum</i> L.	II	
4	Баранець звичайний	<i>Huperzia selago</i> (L.) Bernh. ex Schrank et Mart.	I	

Додаток 2 до рішення обласної ради двадцять третього скликання від 18.09.01

ЧЕРВОНИЙ СПИСОК

ВИДІВ РОСЛИН І ТВАРИН, ЯКІ НЕ ЗАНЕСЕНІ ДО ЧЕРВОНОЇ КНИГИ УКРАЇНИ, АЛЕ Є РЕГІОНАЛЬНО РІДКІСНИМИ, МАЛОПОШИРЕНИМИ ТА ЗНИКАЮЧИМИ ВИДАМИ І ПІДЛЯГАЮТЬ ОСОБЛИВІЙ ОХОРОНІ НА ТЕРИТОРІЇ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

1. РОСЛИНИ

№п/ п	Українська назва виду	Латинська назва виду
1	2	3
СУДИННІ РОСЛИНИ		
1	Аконіт шерстистовустьй	<i>Aconitum lasiostomum</i> Reichenb.
2	Аденофора лілієлиста	<i>Adenophora lilifolia</i> (L.) A. DC.
3	Айстра заміщуюча	<i>Aster amelloides</i> Bess.

Розділ III. Обґрунтування створення заповідних об'єктів в місцях зростання рідкісних рослин

Одним з найдієвіших методів охорони популяцій рідкісних видів флори є встановлення на територіях їхнього зростання заповідного режиму. Найчастіше і найпростіше створюються **заповідні об'єкти місцевого значення**, такі як пам'ятки природи, заповідні урочища, заказники місцевого значення і регіональні ландшафтні парки. Порядок створення цих об'єктів визначений Законом України «**Про природно-заповідний фонд**». Створення таких об'єктів необхідне для захисту останніх куточків природи в містах. Так, розгалужена сітка заповідних об'єктів Києва завдяки зусиллям місцевих екологів все-таки сильно стримує апетити забудовників.

Зауважимо, що створення заповідного об'єкту місцевого значення може вплинути на ситуацію лише якщо додержанням на його території заповідного режиму опікується місцева екоорганізація, яка регулярно вживає заходи з моніторингу та попередження порушень.

Для успішного створення заповідного об'єкту необхідно увійти у контакт з місцевими органами влади. Документи на заповідання надсилають (а краще приносять та **реєструють** за номером листа-клопотання в канцелярії) до **регіонального органу охорони навколишнього природного середовища**. Остаточне рішення про створення заповідного об'єкту місцевого значення приймають **облради, Рада Автономної республіки Крим та міські ради Києва та Севастополя**.

Регіональні управління охорони навколишнього природного середовища готують **проект створення заповідного об'єкту та проект рішення місцевої ради**. Але до того представникам екологічної організації доведеться самим підготувати увесь пакет матеріалів, який вимагається вищезгаданим Законом:

- Клопотання** про створення заповідного об'єкту, до якого додається **наукове обґрунтування** створення заповідного об'єкту;
- Погодження клопотань** з власниками та користувачами природних ресурсів у межах територій, рекомендованих для заповідання;
- Планово-картографічний матеріал** території чи об'єкту, що заповідається в М 1:25000 з позначеними межами об'єкту та печаткою місцевого управління земельних ресурсів чи землекористувача (*якщо це юридична особа*), написом «З оригіналом вірно» та підписом уповноваженої особи.
- Клопотання** про оголошення заповідного об'єкту краще подавати від екологічної організації.

Клопотання

Про створення ботанічного заказника «Богородичанські схили»

Керівництво Всеукраїнської організації „Національний екологічний центр України” (НЕЦУ) звертається до Вас із клопотанням про створення ботанічного заказника місцевого значення «Богородичанські схили».

Ця територія розташовані в межах с. Богородичне Слов'янського району Донецької області та являє собою степову ділянку на крейдяних схилах, що розміщені на околицях села і не мають господарського використання. Натомість вони є залишками степів Лівобережжя, що наразі майже зникли з терен України, та на їх території знаходиться значна кількість видів рослин, що охороняються Червоною Книгою України та Червоним списком Донецької області.

Вважаємо за необхідне створення на цьому місці ботанічного заказника, у зв'язку з чим передаємо пакет необхідної для створення заказника документації.

Додатки:

- Наукове обґрунтування;
- Схема розташування урочища;
- Погодження землекористувача;
- Проект Положення про заказник.

Відповідь просимо надати, згідно чинного законодавства, у місячний термін.

Голова НЕЦУ

Тарашук С.В.

До клопотання додається підготоване вами ж **наукове обґрунтування**. В ньому обов'язково вказуються:

Назва об'єкту. Доцільно давати об'єкту назву, під якою він відомий у лісових та земельних кадастрах, серед місцевих жителів, по назві головного об'єкту охорони, навколишньої місцевості.

Площа об'єкту. З'ясувати її можна в регіональному управлінні земельних ресурсів, коли отримуєш карту території, чи у землекористувача.

Місцезнаходження об'єкту (область, район, найближчий населений пункт).

Точний опис меж об'єкту з прив'язкою до системи доріг, населених пунктів та інших довгочасних орієнтирів. Запам'ятаймо: чим більш точно прописані межі об'єкту, тим складніше обґрунтувати незаконне втручання на його територію.

Землекористувач (якщо землекористувачів кілька, необхідно вказати, яка частина території припадає на кожного).

Загальна фізико-географічна характеристика об'єкту. Тут зазвичай вказують положення території за фізико-географічним та геоботанічним районуваннями України. Дізнатися про те, в якому регіоні знаходиться об'єкт, можна з спеціальних довідників, зокрема Білик Г. І. **Геоботанічне районування УРСР.**

– К.: Наукова думка, 1977 – 301с., або модифікована версія: Дідух Я. П., Шеляг-Сосонко Ю. Р. Геоботанічне районування України та суміжних територій/Український ботанічний журнал. Т. 60 №1, с. 6-17. – К., 2003.

Історичний нарис з характеристикою значних історичних подій, пов'язаних з об'єктом, а також історії його використання. Тут радимо особливу увагу приділити подіям війн за незалежність України, Великої Вітчизняної війни.

Загальна характеристика рослинності об'єкту (співвідношення типів рослинності, розподіл їх в рельєфі). Характеристика ценозів основних типів рослинності та рідкісних угруповань.

Особливості флори: кількість видів, які виявлені, характеристика флористичного ядра (тобто основного набору видів).

Рідкісні види флори, виявлені на об'єкті, їх коротка характеристика (загальний ареал, екологічні особливості, характеристика популяцій на даному об'єкті).

Загальна характеристика фауни та її особливості (обов'язково зоогеографічні – тобто приналежність груп видів до певної зони, наприклад тайгової чи лісостепу), **фауністичне ядро** та походження видів, що його складають (короткі відомості).

Фауністичні комплекси або поселення окремих видів тварин, виявлені на об'єкті (склад та розподіл по окремим природним комплексам тощо).

Характеристика рідкісних видів фауни (загальний ареал, особливості біології та екології видів, чисельність популяції на даному об'єкті тощо).

Наукове значення даного об'єкту (в ландшафтному, ботанічному, зоологічному, гідрологічному, історико-культурному планах). Тут також підкреслюють екологічне значення (водоохоронне, ґрунтозахисне або господарське, має генофонд лікарських, їстівних рослин, грибів, інших ресурсів, мисливську фауну тощо). Це вказується і у висновку про можливе використання даної території.

Якщо об'єкт згадується або характеризується в науковій літературі, наводяться дані про ці **наукові джерела**.

Пропонована категорія охорони та основні пропозиції до режиму. Тут єдине побажання: краще вибирати статус ландшафтного заказника чи комплексної пам'ятки природи, оскільки ці категорії забезпечують охорону усього комплексу біоти та ландшафтів і фактично є універсальними. В рекомендаціях до режиму треба викласти, що дозволяється робити на і що категорично забороняється. Дію певних факторів можна обмежити, напр., випас – кількістю голів худоби. Такі рекомендації мають бути погоджені із землекористувачем.

Обґрунтування має бути підписане вченими, координатором по створенню заповідних об'єктів вашої організації та головою вашої організації. Підписи науковців мають бути завірені канцелярією наукових установ, де вони працюють, з мокрою печаткою установи.

Звертаємо вашу увагу на те, що такої послідовності пунктів додержуються не, проте чим детальніше обґрунтування підготоване, тим авторитетніше воно виглядає.

Нижче наводимо приклад.

Обґрунтування створення ландшафтного заказника місцевого значення «Урочище Кільнище»

Об'єкт являє собою північну частину великого Дніпровського острова Муромець, що на півночі виходить до гирла річки Десна. Зі сходу його територію обмежено рукавом Десни-Чорторию, із заходу – головним річищем Дніпра. Південна межа проходить по північному горизонтальному відгалуженню протоки Бобровня. Загальна площа об'єкту біля 17 тис га. Вказана територія віднесена до земель держрезерву і призначена під заповідання.

Острів Муромець за фізико-географічним районуванням належить до Дніпровсько-Деснянського району Чернігівського Полісся. Це заплавний район, що має висоту над рівнем Дніпра 2-4 метри. Острів сформований алювіальними відкладеннями: замуленими пісками та заторфованими ґрунтами. Товща муляних ґрунтів коливається від одного до двох метрів. Абсолютні позначення поверхні межах 92,0 – 95,7 метра. Рельєф плоский, слабо хвилястий, з окремими невеликими підвищеннями до 5 метрів та місцевим заболочуванням. Ландшафт заплавний, лучно-болотяний.

Рослинність вказаної території представлено такими основними групами:

піщаними луками,

справжніми луками,

болотистими луками та болотами,

заплавними лісами,

прибережно-водною та водною рослинністю.

Піщані луки займають найбільшу площу і найвищі елементи рельєфу. Вони сформовані в основному з вівсяниці Беккера, куничника наземного та келерії сизої. Флористичне ядро складають щавель горобиний, миколайчики плоскі, гвоздика Борбаша, енотера дворічна, полини дніпровський та Маршаллів, очитки звичайний та їдкий. В таких угрупованнях зустрічаються козельці українські, занесені до Європейського Червоного списку, а також такі малопоширені рослини, як очиток пурпурний та очиток шестирядний. Останній знаходиться тут на східній межі свого ареалу.

Піщані луки утворюють комплекси із справжніми та болотистими луками. Справжні луки сформувалися на нижчих вологіших супіщаних, а подекуди з шаром намулу ґрунтах. В них переважають угруповання вівсяниці лучної, тонконогу лучного та пирію повзучого. На бідніших ґрунтах поширені угруповання лисохвосту та тимофіївки лучних. Флористичне ядро таких лук найбагатше. Тут зустрічаються типово лучні види: волошка лучна, суховершки звичайні, коронарія зозуляча, цибуля гранчаста, конюшина гірська та ін. В травостой також присутні такі малочисельні види, як суниця зелені, фіалка висока та самосил часниковий.

По знижених зволжених ділянках, прилеглих до великої кількості внутрішніх водойм острова, сформувалися болотисті луки. Флористичне ядро в угрупованнях осоки

гострої, рідше лепешняку великого, утворюють такі гідрофільні види, як гадючник в'язолистий, щавель кінський, хвощ річковий, плакун верболистий, вербозілля звичайне та ін. З регіонально-рідкісних видів, що охороняються в межах Києва постановою Київради 2000 р., тут зустрічаються фіалка багняна, півники сибірські та тирлич звичайний. Півники сибірські представлені великою повночленною популяцією. На вологіших ділянках зростають також малопоширені види: валеріана лікарська, осока Гартмана та міт-лиця велетенська. Особливу наукову цінність являє собою виявлена у 2002 році популяція пальчатокоорінника травневого (Червона книга України). Популяція повночленна та багаточисельна і потребує охорони.

В північній частині об'єкту розташовані ділянки заплавного лісу. Їх утворюють головним чином тополя чорна, верби ламка та біла. Значною є також участь клену американського та аморфи कुшової. В таких деревостанах зустрічається також рідкісна верба розмаринолиста. В трав'янистому ярусі таких лісів зустрічаються кропива дводомна, суніці лісові, дзвоники персиколісті, хвилівник звичайний та конвалія травнева, що охороняється вищезгаданою постановою Київради. У відкритих ландшафтах острова збереглося багато великих поодиноких екземплярів верби білої, які мають значний вік і повинні бути збережені.

Суто болотяна рослинність представлена такими видами, як півники болотяні, вербозілля звичайне, плакун верболистий. В її складі трапляється рідкісна осока Баксбаума (Червона книга). Добре розвиненою є прибережно-водна рослинність, флористичне ядро якої утворюють рогіз вузьколистий, очерет звичайний, куга озерна, стрілолист, сусак зонтичний, частуха подорожникова.

Акваторію численних водойм острова та прилеглих водотоків займає водна рослинність. Основу водних угруповань формують рдесники пронизанолистий, гребінчастий, блискучий та плаваючий, елодея канадська, ряски мала та трироздільна, а також спіродела багатокоренева. Особливої цінності зазначеним водоймам надає присутність тут рідкісних рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України. Тут відмічено угруповання глечиків жовтих, латаття білого та сніжнобілого, а також сальвінії плаваючої. В наш час площа поширення цих реліктових угруповань неухильно скорочується. Обидва види латаття та глечики охороняються постановою Київради та Червоним списком водяних макрофітів України (*не має юридичного статусу – прим. авт.*), а реліктова водна папороть – сальвінія плаваюча (Червона книга України). У водоймах острова знайдено надзвичайно рідкісну комахоїдну рослину альдрованду пухирчасту (Червона книга). Враховуючи це, водні угруповання потребують дбайливої охорони.

Відповідно до різноманіття типів рослинності, місцева фауна теж дуже різноманітна. Великим і маловивченим є світ безхребетних. Відомо, що саме вказана територія є середовищем існування комах, занесених до Червоної книги України: дозорця-імператора, кордулегастера кільчастого, стрічкарок червоної та блакитної, джмеля яскравого, махаона, поліксени, молочайного бражника, подалірія, вусача мускусного та ін. Їх збереження нерозривно пов'язано з існуванням острівних ландшафтів. Прилегли водотоки та внутрішні водойми острова населяють такі види риб: щипавка, чеський йорж, синець, чехоня, білізна, сом, що охороняються згідно положень Бернської конвенції. В гирлі Десни все ще зустрічається єдина в Україні суто прісноводна осетрова риба – стерлядь. Вона охороняється Міжнародною та українською Червоними книгами, Бернською та Вашингтонською конвенціями.

Територію об'єкту заселює 10 видів амфібій, з них деревна жаба, тритон гребінчастий та джерелянка охороняються Міжнародною Червоною книгою, а часничиця, зелена ро-

пуха та гостроморда жаба – Бернською конвенцією. З поширених на острові плазунів прудка ящірка та болотяна черепаха охороняються Бернською конвенцією, а рідкісна нетруйна змія мідянка – Червоною книгою України.

Найбільш численною групою хребетних тварин тут є птахи, багато видів яких є рідкісними або зникаючими. Окрім розмаїття горобиних, на гніздуванні відмічені сиворакша, підсоколик великий, боривітер звичайний, шуліка чорний, а також сови вухата та сіра. Взимку можна зустріти також сову болотяну. На думку орнітологів, саме ця територія становить виключне значення для збереження і відтворення цінного мисливського птаха – куріпки сірої. Багатство дрібних птахів приваблює на полювання великих хижаків: великого та малого яструбів, канюка звичайного та зимняка. Усі зазначені птахи охороняються Бернською конвенцією. Саме тут нерідко можна побачити і найбільшого орла України – орлана білохвоста, якого занесено до Європейського Червоного списку, Міжнародної та української Червоної книг.

Восени острови та прилегла акваторія Дніпра стають місцем відпочинку птахів, що летять на південь. Саме під час осіннього прольоту тут трапляються качки: чубата чернь та червонокнижні гоголь та кулик-сорока. Зустрічаються також чорновола та значно рідше червоновола гагари, мартин сизий, крохалі великий, середній та луток, що інколи залишаються тут зимувати.

Старі дуплисті дерева дають прихисток декільком видам кажанів. Серед них вечірниця дозорна, вухань звичайний та нічниця водяна, що охороняються Бернською конвенцією, а також нічниця ставкова (Європейський Червоний список та Червона книга України). Тут також все ще зустрічаються «червонокнижні» горностай та видра (Європейський Червоний список та Бернська конвенція). Поширені на теренах острова бобер, куна кам'яна та тхір чорний охороняються Бернською конвенцією.

Територія об'єкту входить до складу Дніпровського екологічного коридору. Згідно законів України «Про загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 рр.» та «Про екомережу», долина Дніпра (Дніпровський екологічний коридор) включена до елементів загальнодержавного значення. Крім того, Дніпровський коридор має високе міжнародне значення, в першу чергу як шлях міграції великих мас перелітних птахів та частина Всеєвропейської екологічної мережі. Охороняти мігруючі види птахів Україна зобов'язалася, прийнявши «Закон України про приєднання до Боннської конвенції» 19.03.99 р.

Зобов'язання з охорони водно-болотних угідь (до числа яких належить і вказана територія) Україна взяла на себе, приєднавшись до Рамсарської конвенції (Постанова Верховної Ради від 29.10.96 р.). Охороняти екосистеми Дніпровського коридору Україна зобов'язалася також згідно «Заяві міністрів охорони навколишнього середовища про співробітництво в галузі екологічного оздоровлення басейну Дніпра» від 22.05.2003 р. Згідно цьому міжнародному договору заявлено: «Нашу загальну політичну волю домогтися екологічного оздоровлення, збалансованого й екологічно обґрунтованого використання природних ресурсів басейну Дніпра в інтересах створення сприятливих умов для життєдіяльності сучасного й майбутніх поколінь його жителів, збереження і стійкого функціонування екосистем».

До того ж, оголошення режиму заказника на території об'єкту забезпечить чітке виконання особливого режиму в межах II-го поясу санітарної охорони Дніпровського водозабору.

Виходячи з вищезазначеного, пропонується створити комплексний заказник

місцевого значення «урочище Кільнище» з дотриманням на його території наступних умов:

Заборона розчищення лісу, вивезення старих трухлявих колод, вітровалу, так званих «санітарних» рубок дерев та заходів з «окультурення» на вказаних ділянках. Збереження старих, засихаючих, дуплистих та загиблих дерев, що дають притулок різним видам комах, птахів та ссавців, зокрема рідкісних та зникаючих.

Збереження перезволожених, зарослих низинок і боліт, що є визначальними для існування цілого комплексу коловодних видів тварин.

Заборона будь-яких заходів з регулювання водотоків, меліорації та інших, що можуть призвести до змін водного режиму острова.

Доцент кафедри зоології біологічного факультету
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, к. б. н.

Підпис

Прізвище та ініціали

Підпис (прізвище та ініціали) засвідчую декан
біологічного факультету КНУ

Підпис

Прізвище та ініціали

Координатор робіт зі створення об'єктів ПЗФ НУО

Підпис

Прізвище та ініціали

Голова НУО Прізвище та ініціали

Підпис

Найважливіший документ, – **погодження землекористувача**: об'єкт, що створюється **без вилучення земель** (зокрема, усі об'єкти місцевого значення) може бути створений лише за його письмової згоди. Є декілька способів аргументації необхідності створення заповідного об'єкту. По-перше, патріотичний: «тільки у Вас збереглося ..., і тільки Ви можете це порятувати». У багатьох районах є місцеві краєзнавці, які користуються загальною повагою. Досягнувши розуміння з ними, можна разом переконати місцевого землекористувача.

По-друге, **Законом України «Про природно-заповідний фонд»** передбачено звільнення землекористувачів, що погодилися на оголошення своєї території об'єктом природно-заповідного фонду, від сплати земельного податку за цю площу з правом подальшого користування, що не суперечить режиму створеного об'єкту. Згідно **ст. 49 Закону України Про природно-заповідний фонд: «Підприємства, установи та організації звільняються від плати за землі включені до складу заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ та парків-пам'яток садово-паркового мистецтва».**

Погодження може виглядати як **рішення сільської, селищної ради, науково-методичної ради певного закладу** і має бути оформлене на його бланку за підписами директора/голови та секретаря, на які ставиться мокра печатка. Якщо немає бланку, у верхньому лівому куті ставлять штамп підприємства. Якщо землекористувач – приватна особа чи на приватній землі, підпис господаря завіряють у нотаріуса за місцем роботи чи в сільській раді за

місцем проживання. Приклад погодження [43]:

Зазимська сільська Рада Броварського району Київської області

Рішення № _____

с. Зазим'я від «__» _____ 200_р.

Про створення іхтіологічного заказника місцевого значення «Кам'яний ріг»

В И Р І Ш И Л А :

Підтримати пропозицію Дружини охорони природи Київського національного університету про оголошення ділянки акваторії р. Десна та водоохоронної зони вздовж обох берегів в урочищі Кам'яний ріг загальною площею 15 га, іхтіологічним заказником місцевого значення «Кам'яний ріг».

Вказана територія належить Зазимській сільській Раді. Урочище являє собою одне з останніх нерестовищ стерляді – рідкісної суто прісноводної осетрової риби, тому його заповідання – питання виживання цього виду.

Схема території додається.

Голова виконкому

Секретар виконкому

Погодження також може бути **листом до держуправління ОНПС**, в якому землекористувач підтримує створення заповідного об'єкту на його території.

Інститут рибного господарства
української академії аграрних наук

Дослідне господарство «Нивка»

Начальнику Держуправління охорони

навколишнього природного середовища в м. Києві

Мовчану М.М.

04080, м. Київ-80, вул. Турівська, 28

Про створення орнітологічного заказника місцевого значення
«Святошинські стави»

Інститут рибного господарства підтримує пропозицію Київського еколого-культурного центру про оголошення 20 га території дослідного рибного господарства «Нивка» (згідно схеми) ландшафтним заказником місцевого значення та згоден взяти його під охорону.

Директор Третяк А. М.

Основними вимогами до листа-погодження є **дата та реєстраційний номер**, оскільки згідно чинного законодавства він має **термін дії – два роки**. Згідно Положенню [47], після затвердження проекту оголошення території об'єктом ПЗФ місцевого значення землекористувач підписує **охоронне зобов'язання**, приклад якого наводимо нижче. Зауважимо лише, що копію охоронного зобов'язання, в якому чітко зафіксовані площа, землекористувач та охоронний режим об'єкту, необхідно мати організації, яка планує займатися охороною цього об'єкту.

Міністерство охорони навколишнього природного середовища України
ОХОРОННЕ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ № 14__ від _01.05.00р.

Відповідно до статті 53 Закону України «Про природно-заповідний фонд України» Держуправління охорони навколишнього природного середовища в м. Києві передає під охорону землекористувачу заповідний об'єкт **Межигірське**

(категорія та площа) Ландшафтний заказник місцевого значення, 5,0 га

Створений рішенням Київської міської ради від 10.04.00р. № 123

З метою збереження, охорони і використання в естетичних, виховних, наукових, природоохоронних та оздоровчих цілях

Заповідний об'єкт розташований Святошинське ЛППГ, Межигірське лісництво кв. 2, 46

І входить до складу природно-заповідного фонду України, який охороняється як національне надбання, є складовою частиною світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною.

Землекористувач **Святошинське ЛППГ** (підприємство, установа, організація, громадянин)

В особі директор Святошинського ЛППГ – Артов А.А.

Бере під охорону вищеназваний заповідний об'єкт і зобов'язується зберігати його та дотримуватись екологічних вимог при використанні природних ресурсів згідно із статтею 40 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», а також провести відмежування заповідного об'єкту в природі, оформлення його природоохоронними аншлагами, нанесення на планово-картографічні матеріали.

ЗАПОВІДНИЙ РЕЖИМ (тут вказується все, що має виконуватись на території об'єкту; деякі найбільш загальні рекомендації можна знайти в Каталозі раритетного біорізноманіття заповідників, національних природних парків України. Фітогенетичний фонд, мікогенетичний фонд, фітоценотичний фонд. / Під ред. С. Ю. Поповича. – К.: Фітосоціоцентр, 2002. – 276 с.)

На заповідній території забороняється:

Проведення такої господарської діяльності, яка може спричинити шкоду заповідному об'єкту чи порушити природну рівновагу;

Проведення господарської та підприємницької діяльності без попереднього погодження з місцевим природоохоронним органом;

Зміна меж, відведення і надання земельних ділянок об'єкту для інших потреб, використання їх під будь-яке будівництво, городи, сади та розміщення торгових точок, тентів, рекламних щитів, а також самовільне огорожування й т. ін. з порушенням вимог чинного законодавства;

Незаконна вирубка та пошкодження дерев та чагарників, а також пошкодження трав'яного покриву, газонів, квітників;

Перевищення допустимих хімічних, фізичних, біологічних та інших впливів і антропогенних навантажень, порушення вимог наданих дозволів, неспеціальне використання природних ресурсів.

Охоронне зобов'язання складене в 4-х примірниках, з яких перші три зберігаються у природоохоронних органах Міністерства охорони навколишнього природного середовища України, четвертий – у землекористувача.

Відповідно до статті 64 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», особи, винні у порушенні заповідного режиму, несуть відповідальність, встановлену законодавством.

Передав під охорону: представник Держуправління охорони навколишнього середовища в м. Києві

Начальник Держуправління _____ Підпис _____

(місце для печатки) «_____» р.

Взяв під охорону: Землекористувач

_____ посада _____ Підпис _____

(місце для печатки) «_____» р.

Охоронне зобов'язання зареєстровано в Державному управлінні охорони навколишнього природного середовища в м. Києві за № _____

Незважаючи на те, що закон вимагає облаштування заказника інформаційними аншлагами та природоохоронними щитами державного зразка, мало який землекористувач робить це, а жалітися на нього після того як він люб'язно погодив вам заповідний об'єкт неетично. Тому слід подумати, як самим облаштувати у заказнику інформаційні стенди та повісити природоохоронні щити, виготовлені власноруч.

Окремо слід зупинитися на такій категорії об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення, як **регіональний ландшафтний парк (РЛП)**. Дана категорія введена в Україні з 1992 року та слугує поєднанню як охорони та раціонального використання цінних природних територій, так і збереження історико-культурних комплексів та об'єктів [5]. Таким чином, РЛП являє собою варіант національного природного парку на місцевому рівні, що створюється без вилучення земель у землекористувача.

Зауважимо, що згідно **ст. 24 Закону України «Про природно-заповідний фонд»** на території регіональних ландшафтних парків з урахуванням природоохоронної, оздоровчої, наукової, рекреаційної, історико-культурної та інших цінностей природних комплексів та об'єктів, їх особливостей може проводитися зонування (*а може і не проводитися* – прим. авторів) з урахуванням вимог, встановлених для територій національних природних парків. Проект організації території регіонального ландшафтного парку, охорони, відтворення та рекреаційного використання його природних комплексів та об'єктів та порядок його реалізації затверджуються державним органом, який прийняв рішення про організацію парку». На відміну від заказників, пам'яток природи та заповідних урочищ РЛП повинен мати штат співробітників та охорону, створюється на основі **комплексного наукового обґрунтування**, написаного колективом вчених

та природоохоронців (див. приклад).

Обґрунтування супроводжується **картосхемою меж парку та території окремих зон**, якщо пропонується його зонування. РЛП створюється рішенням обласної Ради, для прийняття такого рішення необхідні: клопотання щодо доцільності організації РЛП; проект створення з погодженнями землекористувача, сільських рад, районних рад, районного архітектора, санітарно-епідеміологічної служби, районного відділу земельних ресурсів. Парки здебільшого підпорядковуються органам, які їх створили, і фінансуються ними.

Після прийняття рішення про створення парку формується його дирекція та штат співробітників. Діяльність РЛП регламентується Положенням, яке розробляє дирекція. На першому етапі потрібні: служба охорони парку, організатор туристичних заходів, співробітник, відповідальний за екологічне виховання; співробітник, що контролює екологічний стан території і співпрацює з господарствами, на землях яких знаходиться парк. З розвитком парку до штату доцільно ввести науковців, насамперед організаторів проведення наукових досліджень силами співробітників наукових установ. **Увага!** Створення РЛП не супроводжується вилученням земель у землекористувачів, тому виключно необхідно переконати їх берегти його [5].

В умовах сучасної України РЛП – перший крок до створення на основі Національних природних парків.

Обґрунтування створення та зонування регіонального ландшафтного парку «Межигірсько-Пуща-Водицький»

Загальна характеристика території та меж об'єкту

Об'єкт являє собою східну частину суцільного Пуща-Водицького лісового масиву, що знаходиться в межах Оболонського району міста Києва та включає 2000 га території Межигірського та Пуща-Водицького лісництв Святошинського лісопаркового господарства. Об'єкт включає квартали 71-74, 88-89, 99-101, 107-108, 117-118 Межигірського лісництва, 12, 25-26, 42-44, 50-51, 61-63, 67-81, 84-143 Пуща-Водицького лісництва. На півдні парк межує з територією Подільського та Оболонського районів м. Києва, на заході – з селищем Пуща-Водиця, на південному сході з міською забудовою. Парком проходить трамвайна колія «Пуща-Водиця – Площа Шевченка», а також Велика кільцева дорога.

Клімат

Клімат вказаної території помірно-континентальний, м'який та доволі вологий. Зима тривала, проте відносно нехолодна. Літо достатньо тепле та вологе. Характерна відсутність різких коливань температури, мала вітряність та велика кількість сонячних днів.

Основні кліматоутворюючі чинники:

Температура середньомісячна за липень +25,4°C, за січень – 8,7°C;

Опади: річна кількість 685 мм, максимум припадає на літо;

Середньорічна тривалість сонячного дня 1843 години;

Сонячна радіація:

Пряма – 6410 Вт/м² (загальна за добу);

Розсіяна – 1502 Вт/м² (загальна за добу);

Радіаційний баланс – 40 Ккал/см².

Своєрідність мікроклімату обумовлена наявністю неподалік великого водного простору річки, долина якої обмежена крутим правим берегом і низьким лівим.

Рельєф

Рельєф парку низинний, його територія – давня льодовикова долина по правому берегу Дніпра, яка є краєм Поліської низовини.

Ґрунти

Під дубово-сосновими лісами з розвинутим трав'яним покривом на льодовикових та частково алювіальних пісках сформувалися дерново-підзолисті ґрунти, які мають слабкий і середній ступінь підзолистості, містять 1-3% гумусу, мають кислу реакцію. Подекуди по болотистих зниженнях поширені болотяні ґрунти.

Гідрологічна сітка

Галерея річок протікає в парку в кварталі 71 знаходяться висіки Горілки.

Рослинність та флора

Згідно геоботанічному районуванню вказана територія належить до східноєвропейської провінції Києво-Макарівського району дубово-соснових лісів ліщиново-орлякових. Вказаний фрагмент Пуща-Водицького лісу презентує рослинні угруповання соснового, мішаного та подекуди листяного лісу, насичені великим флористичним різноманіттям. Спорядженого об'єкту залічє понад 300 видів вищих рослин.

Основним компонентом рослинності є розвинені три-чотириярусні сосняки. В перший ярус виходить сосна, до неї домішуються дуби звичайний та подекуди північний. В другому ярусі зростають клен татарський, ясн, горобина, черемха, черемха та ірга. Багатий і чагарниковий ярус: тут ростуть чорна та червона бузина, шипшина, свидина криваво-червона, крушина ламка та жостер проносний.

Саме в таких лісах, що представлені мало порушеними екосистемами, квітує навесні сон широколистяний, що оповіаєтьсягідю Додатк / I до Бердської конвенції та Рішення Київради № 219/940. Його популяції тут налічують до десяти – більше різновікових екземплярів, спостерігається насіннєве та вегетативне поновлення виду. Набагато рідкіснішим є сон луговий, занесений до Червоної книги України (ЧКУ). Його куртини зустрічаються поодинокі по узліссях до ліг та узліссях. Вид розлітно квітує і плодоносить. На освітлених узліссях поширена інша рідкісна і різноманітна цінна лікарська рослина – перстач білий. Велике наукове значення мають локалітети дуже давньої спорової рослини, відомої ще з палеозойської геологічної ери – плауна булавовидного. Обидві рослини охороняються вказаним Рішенням Київради.

Викликає інтерес і своєрідна пісверна долинальність відцалил. грив. Тут, в умовах нестачі елементів живлення, сформувалися ділянки сосняку з суцільним лишайниковомоховим покривом. На території об'єкту збереглися також фрагменти сосняків вересових та костричникових. Але найбагатшими за своїм флористичним складом є ділянки сосняків орляково-конвалієвих. Саме тут сконцентровані найбільші в Києві зарості рідкісної

рослини – конвалії травневої, що охороняється вказаним Рішенням Київради.

В знижених ділянках ґрунти родючіші та кращі умови зволоженості, тому тут сформувалися змішані або суто листяні ліси. В трав'яному ярусі тут зростають такі типово неморальні види, як копитняк, зірочник ланцетолистий, яглиця, підлісник багаторічний. Навесні масово квітнуть ефемероїди: рясг усцільнений, гусяча цибулька жовта, медунка вузьколиста та рідкісний та зникаючий в наших лісах рівноплідник рутвицелистий, що охороняється Рішенням Київради.

На території об'єкту трапляються осичники. Тільки тут знайдено регіонально-рідкісний козелець низький. А уздовж лісових доріг квадратів 50, 51, 67, 68 Пуща-Водицького та 74 кварталу Межигірського лісництва розселилася червонокнижна лілія лісова. Це найбільша популяція на території Святошинського ЛПП; вона має бути неодмінно збережена.

Особливої уваги заслуговує смуга лісу вздовж трамвайних колій в 104-107 кварталах: тут сконцентровані популяції одразу 4 рідкісних рослин: лілії лісової, конвалії, реліктової папороті гронянки багатороздільної (Додаток I до Бернської конвенції), орхідеї коручки чемерникової (ЧКУ). Популяція останньої багаточисельна, рослини активно розмножуються.

Біля цінності становить територія Гиренка в селі Синяки, квартал 71 Межигірського лісництва. Тут знайдено такі рідкісні види рослин: конвалія лісова та реліктовий папоріт рідкісний плауноколючий (ЧКУ).

На території досліджено парку збереглися також фрагменти сфагнових верхолих боліт (квартал 74 Межигірського лісництва). Найвні відомості про зростання тут рідкісних для Київщини сфагнових мохів та надзвичайно рідкісних червонокнижних рослин альдрованди пухирчастої та росички круглолистої, а також найбільшої в Києві ценопопуляції червонокнижного плауна колючого.

Дуже великим є різноманіття нижчих рослин у росянці. Відомі знахідки цілого ряду рідкісних маршанцієвих мохів, червонокнижного гриба клаваріадельфа товчачикового.

Тваринний світ

Велика площа та поєднання різних типів лісу обумовлює на території об'єкту велике фауністичне різноманіття. Добре відомо, що саме цей район Пуща-Водицького лісу є одним з найбагатших районів поширення рідкісних комах у сучасному Києві: тут зустрічається 10 червонокнижних видів метеликів, так як бджолиник мертва голова та велике нічне павичеве око.

Унікальною є популяція червонокнижного шовкопряду березового, що за сучасними даними є найстійкішою на Київщині (відомості про неї зустрічаються протягом усього 100 річного періоду вивчення метеликів Київщини). Окрім метеликів, тут мешкають й інші комахи, занесені до ЧКУ: жуки красної пахучий, стафілін волохатий, жук-олень, вусач великий дубовий західний, ковалік сплюснений, перетинчастокрилі: бластикома папиротева, ценоліда сітчаста, біліт білий, муха-балабала, макрофія тевтонська, мегариса рогохвоста, сколія сіпсва, сколія-гігант (тегіт і око), бл. бджоли-теслі звичайна та фіолетова та джміль моховий.

На північній околиці Києва (у т. ч. на території об'єкту) зустрічається зникаючий вид скорпіонових мух – червонокнижний льодничник Вествуда.

Окрім безхребетних, фауна об'єкту багата на амфібій та плазунів. Тут, зокрема, по-

ширені жаба сіра, вуж звичайний, гадюка, рідкісна червонокнижна змія мідянка. А такі тварини як прудка ящірка, веретільниця та трав'яна жаба, охороняються Додатком II до Бернської конвенції.

Птахи представлені величезним різноманіттям горобиних; тут можна знайти п'ять видів дятлів, серед яких найбільший у Європі – чорний дятел, або жовна. Особливу цінність становлять популяції денних та нічних хижих птахів (сови сірої, сича хатнього, яструбів великого та чеглока). Усі ці птахи охороняються згідно Додатку II до Бернської Конвенції. Періодично трапляються зальоти червонокнижних хижаків: підорлика малого, зміїєда та шуліки рудого.

Із ссавців все ще зустрічаються козуля, сирій заєць, дрібні мишовидні гризуни та комахоїдні. Зазначимо, що тут відмічені такі рідкісні кажани як вечірниця мала та нічний ставкова. Вони охороняються Червоною книгою України.

Історична довідка

Назва місцевості Пуща-Водиця походить від слів «пуща» (густий заповідний ліс) і р. Водиця, що протікала між однойменним поселенням та Межигір'ям. Відома з XI ст. як улюблене місце княжого полювання на ведмедів, вепрів та турів. Тут у 1724 р. було створене регулярне лісове господарство. У 1893 р. київська міська дума заснувала тут дачне селище. Його було розплановано під п'якми і 14 поперечних ліній, враховуючи екологічні характеристики цієї місцевості вздовж лісової річки Котурки, яка на території села бере свій злив сточищем з г. Дібенка. На Котурці було облаштовано ставі: Мисий та Горішка, Двігид та Камічя.

Враховуючи цілющу дію хвойного лісу, у 1904 тут виникли спочатку протитуберкульозні, а потім і загально-соматичні санаторії. У 1909 році через Куренівку та Пріорку в дачне поселення Пуща-Водиця пролягла трамвайна колія. На вул. Миколи Юнкерова знаходиться церква св. Серфіма Саровського. Наразі, Пуща-Водиця є улюбленим місцем відпочинку багатьох киян.

Природоохоронне значення

Створення регіонального ландшафтного парку дозволить зберегти типово польські екосистеми Пуща-Водицького лісу унікальній території м. Сівеа. Площа проєктованого парку є задовільною для збереження та самопідтримання вказаного еталонного комплексу.

Естетичне та рекреаційне значення

Здавня Пуща-Водицькі ліси вважались добрим курортом. Наявність великих масивів незайманого лісу та тихих ставків створює тут надзвичайно мальовничий пейзаж. Клімат курорту діє цілоще при хронічних захворюваннях серцево-судинної системи, органів дихання, функціональних розладів нервової системи, порушення обміну речовин та при інших захворюваннях.

Сировинні ресурси

Показником великої цінності вказаної території є великі запаси лікарських рослин: купини, малини, косяниці, оживи, чорниці, брусниці, вересу, буквиці, пижма, суховершок, бузини та багатьох інших. Проєктований регіональний ландшафтний парк характеризується також наявністю цінних їстівних видів грибів, зокрема білих, польських, сиріжок, рядовок та ін.

Пропозиції до зонування

Згідно Закону України «Про Природно-заповідний фонд», територія Регіонального ландшафтного парку може бути зонована за тими ж правилами, що й у випадку зонування Національного природного парку. У випадку РЛП «Межигірсько-Пуща-Водицький», який має поєднати інтереси збереження недоторканості великої частини Пуща-Водицького лісового масиву та рекреації прилеглих районів міста Києва, враховуючи реальну ситуацію, що склалася, необхідно виділити наступні зони:

Господарська. До складу господарської зони проєктованого парку слід включити ті виділи, де розташовано кордони лісової охорони, а також допоміжні споруди Святошинського ЛПГ. Це фактично не впливатиме на існуючий уклад господарювання та стабільність екосистем на території парку.

Зона регульованої рекреації. До складу зони регульованої рекреації слід включити територію лісових кварталів, що прилягають до Подільського району Києва (зона відпочинку Виноградар) та північно-західної частини житлового масиву Оболонь: квартали 112-143.

Заповідна зона згідно ст. 21 та 24 Закону України «Про природно-заповідний фонд» призначена для охорони та відновлення найбільш цінних природних комплексів, режим якої визначається відповідно до вимог, встановлених для природних заповідників. Зона повинна охопити частину парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення «Пуща-Водицький лісовий парк» (кwartали 7, 9, 94, 107-111), на цінніші мале в двох частині виділені від Києва (72-7, 80-89, 99-101, 107-108, 117-111) квартали Межигірського лісництва, а також 12, 25-29, 42-44, 50, 51, 67-81, 84-111 квартали Пуща-Водицького лісництва. Вказана територія включає у себе добре збережені соснові, мішані та подекуди листяні ліси з великим біорізноманіттям, насичені раритетними видами. Заповідний статус дозволить зберегти цілісність рослинного покриву та стабільність гідрологічних умов витоків річки Горенка, що загалом добре позначиться на режимі більшої р. Ірпінь.

Охоронний режим

Визначений Законом України «Про природно-заповідний фонд України» для Регіонального ландшафтного парку

Створені заповідні об'єкти потребують постійного моніторингу та звернень з приводу порушень їх режиму, для чого треба залучити представників місцевих громад.

Розділ IV. Охорона місцезростань рідкісних видів з використанням їх червонокнижного статусу

Для забезпечення реальної охорони червонокнижних об'єктів особливе значення має стаття 11 Закону України «Про Червону книгу України», згідно якій охорона об'єктів Червоної книги здійснюється шляхом:

"врахування вимог з охорони під час розробки нормативно-правових актів";

"врахування спеціальних вимог щодо охорони об'єктів Червоної книги України під час розміщення продуктивних сил, вирішення питань відводу земельних ділянок, розробки проектно-та проектно-планувальної документації, проведення екологічної експертизи".

В тій же статті вказується, що: "перебування (зростання) на певній території рідкісних та таких, що знаходяться під загрозою зникнення видів тваринного та рослинного світу, занесених до Червоної книги України, є підставою для оголошення її об'єктом природоохоронного фонду України загальнодержавного значення... та здійснюється встановлення підвидової (дифінетивної) відповідальності за знищення чи пошкодження об'єктів Червоної книги України, спричинення шкоди середовищу перебування, зростання" (зокрема з огляду на самій "Такі для обчислення розміру компенсацій...", "відшкодування за знищення... місцезростань рослин Червоної книги України... яке призвело до загибелі рослинності, нараховується в сумі 100 розмірів мінімальної заробітної плати для видів першої категорії, 70 - для II і III категорії за один гектар площі".

Крім того, згідно п. 6 ст. 18 Лісового кодексу України (від 21.01.94р. №3852-ХІІ) постійні лісокористувачі зобов'язані здійснювати охорону рідкісних видів тварин та рослин, рослинних угруповань відповідно до вимог природоохоронного законодавства.

Зміст наведених фрагментів Закону є базою для офіційного звернення в регіональне управління екології для реалізації державної охорони червонокнижних об'єктів, що перебувають зростають на певній місцевості.

Послідовність дій при цьому може бути наступною.

Залучаючи зацікавлених фахівців (ботаніків, зоологів), необхідно звернутися листом в Держуправління Міністерства охорони навколишнього природного середовища у відповідній області (м. Києві та Севастополі) чи в Республіканський комітет з екології АР Крим (адреси можна дізнатись на сайті Мінприроди) з вимогою виїхати на місце збирання/розпочаті господарської діяльності, що може нанести шкоду популяції червонокнижного об'єкту.

В листі необхідно переконливо та грамотно обґрунтувати вимогу надання екологічного інспектора, пославшись на Закон про Червону книгу України, вказавши реальну загрозу для існування того чи іншого червонокнижного об'єкту. Вкрай бажано вимагати включення в виїзну групу представника місцевого орга-

ну влади (сільради, райради і т. ін.). Бажано також запросити представника землекористувача (лісгоспу, радгоспу і т. ін.) та землевпорядника зі схемою території.

Необхідно пам'ятати, що більшість проблем, пов'язаних з виїздом екоінспектора та інших запрошених осіб на місце обумовлене відсутністю транспорту. Тому для виїзду краще за все мати свою машину.

В присутності запрошених осіб підраховують чисельність певного виду рослин чи тварин (вказують метод оцінки чисельності), складається якомога точніша карта популяції. Ці відомості станом на день виїзду заносяться в акт. Акт підписується спеціалістом (ами), що здійснює (ють) обстеження. При цьому необхідно вказати місце роботи, спеціалізацію чи вчене звання експертів. Крім того, акт має бути підписаний представниками державних установ, із вказівкою їх посад, та землекористувачем, до нього додається графічна схема чи таблиця розміщення локалітету.

Якщо з якихось причин представник місцевої влади, землекористувач чи землевпорядник не прийняли участь в виїзді та складанні акту, його можна скласти в присутності екологічного інспектора, вас та ще однієї особи. Акт можна скласти без присутності спеціалістів, в такому разі треба мати при собі їх експертне заповнення, що дублює інформацію, яку ви бажаете вкласифікувати.

Результат – зафіксований на певному часовому відрізку стан популяції виду, що нас цікавить, та одночасно офіційний документ, що дозволяє припинити будь-які зміни стану популяції внаслідок «агресивних» планів землекористувача. Таким чином, складений акт – своєрідний паспорт-гарантія об'єкта, про існування якого має бути добре відомо землекористувачу та місцевій екоінспекції, що дозволяє при достатній увазі з боку громадськості уникнути його втрати. За найменшої загрози спричинення шкоди об'єкту копія акту з вимогою припинити вказані дії направляється в Держуправління та природоохоронну прокуратуру.

Нижче наводимо приклад акту.

АКТ

Обстеження території дослідного рибгоспу «Нивка» Інституту рибного господарства УААН на предмет наявності рідкісних та зникаючих видів рослин

Мною, інспектором Державного управління екології та природних ресурсів в м. Києві Михайлюком В. П., в присутності громадського екологічного інспектора Парнікози І. Ю. та командира дружини охорони природи «Зелене Майбутнє» Іноземцевої Д. М., проведено обстеження території рибгоспу «Нивка», а також ділянки, запланованої для передачі у власність садівницькому товариству «Нивка» (вул. Об'їздова, 35, Святошинський район).

Викладені в зверненні Дружини охорони природи від 07.12.2005 р. №183/1 твердження повністю підтвердилися.

На території дослідного рибгоспу «Нивка», а саме у закинутих нерестовиках та при-

леглих до них вологих луках, зростають червонокнижні орхідеї: пальчатокорінник м'ясо-червоний (чисельність оцінюється в 2 тис. екземплярів), коручка болотяна (чисельність оцінюється в 20 клонів-особин), жировик Лезеля (чисельність оцінюється в 40 особин), а також вид, що охороняється рішенням Київради №219/940 від 29.06.2000 р. – вужачка звичайна (чисельність оцінюється в 100 клонів-особин). Загальна схема розміщення популяцій додається.

Окремо зазначимо, що на ділянці, запланованій для передачі у власність садівницькому товариству «Нивка», виявлено до 40 екземплярів пальчатокорінника м'ясо-червоного, усі 40 особин жировика Лезеля та до 20 клонів-особин вужачки звичайної.

Обстеженням також встановлено, що зазначена ділянка, що являє собою прилеглу до ставу вологу луку, розмічена під індивідуальні ділянки, а в її південно-західній частині одну ділянку розорано та зведено капітальну будівлю зі шлакоблоку.

Схема розміщення популяцій рідкісних рослин на зазначеній ділянці, що пропонується до передачі у власність садовому товариству «Нивка», додається.

17.06.06.

Гідлик

Jaws PDF Creator

EVALUATION
VALUTAZIONE
EVALUATION
EVALUACIÓN
EVALUATION